8678

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకటితము. సంఖ్య. ౧౯.

శ్రీరస్తు.

మన్నారుదాసవిలాసనాటకము.

(ప్రాకృతనాటకమనఁబడు)

యక్షగానము.

రంగాజమ్మకృతము.



(పరిషత్పత్రికనుండి పునర్ముద్రితము.)

చెన్నపురము.

బ్రిటిష్ మాడెల్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే

ప్రకటింపఁబడియెను.

౧౯౨౪.

వెల, రూ. ౦-12-౦.

శ్రీరస్తు

మన్నారుదాసవిలాసనాటకము.

—: పీఠిక :—

ఈనాటకమును రంగాజమ్మ యను స్త్రీ రచియించెను. ఇందుఁ గథానాయకుఁడు తంజాపురీనాయకుఁడగు విజయరాఘవనాయకుఁడు. ఈయన విజయవిలాసాదికృతిపతి భర్తయు, వాల్మీకిచరిత్రాదికృతికర్తయు నైన రఘునాథనాయకుని కొమారుఁడు. మన్నారుకోవెలలో వేంచేసియున్న శ్రీరాజగోపాలస్వామి రఘునాథనాయకుని యిష్టదైవము. ఈదేవునకు మన్నారుస్వామి యను పేరుగూడఁ గలదు. మన్నారుస్వామి ప్రసాదముచేఁ బుట్టుటవలన నీతనికి మన్నారుదాసుఁ డనుబిరుదము కలిగెను. ఈయనయే తంజాపురరాజ్యము నేలిన యాంధ్రరాజులలోఁ గడపటివాఁ డని చెప్పవచ్చును. ఈతఁడు మధురాపురరాజగు చొక్కనాథనాయకునితో యుద్ధముచేసి క్రీ. 1674 సంవత్సరప్రాంతమందు నిహతుఁడయ్యెను. మఱి రెండేండ్లకు శివాజీ తమ్ముఁడైన ఎకోజీ (వెంకాజీ) యీదేశము నాక్రమించి దక్షిణదేశమందు మహారాష్ట్రరాజ్యమును స్థాపించెను. విజయరాఘవనాయకుఁడు క్రీ. 1633 సంవత్సరమందుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడైనట్లును జనిపోవునప్పటికి 80 సంవత్సరములవయసుగలవాఁడైనట్లును గ్రంథాంతరములవలనఁ దెలియుచున్నది. ఈనాటకము క్రీ. 1660 ప్రాంతమందుఁ బుట్టియుండెనేమో.

రంగాజమ్మ మన్నారుదాసవిలాసము, ఉషాపరిణయము నను రెండు ప్రబంధములుగూడ రచించెను. ఆకాలమందుఁ దంజాపురాస్థానకవులలోఁ బెక్కండ్రు స్త్రీలుగూడ నుండిరి. చంపకవల్లి, కస్తూరి, అంబుజవల్లి, శశిరేఖ, మోహనమూర్తి, కృష్ణాజి, అలమేలు, సీత, మదనరేఖ, మొదలగు పేళ్ళు గ్రంథాంతరములందుఁ గాన్పించుచున్నవి. వీరందఱు నాయరాజుల యుంపుడుకత్తెలై యుందురని యూహింపఁదగి యున్నది.

రఘునాథనాయకుఁడు విద్వత్కవి. పెక్కుగ్రంథములు రచించెను. విజయరాఘవనాయకుఁడు గూడ రఘునాథాభ్యుదయాది గ్రంథములు కొన్ని రచియించినట్లును, విద్యావినోదియైనట్లును గనుపట్టుచున్నది.

ఆకాలమందు యక్షగాననాటకము లనేకములు పుట్టినవి. సర్ఫోజీసరస్వతీమహాలులో "ప్రాకృత తెలుగులిపి నాటకాలు" అను శీర్షికక్రింద 247 గ్రంథము లుదాహరింపఁబడినవి. వీనిలోఁ బెక్కులు తెనుఁగు నాటకములే. విజయరాఘవకృత రఘునాథాభ్యుదయము, కామరుసు వేంకటపతి సోమయాజి రచిత విజయరాఘవచంద్రికావిహారము, కోనేటి దీక్షిత విరచిత విజయరాఘవకల్యాణము మొదలగు తెనుఁగు నాటకములును, యజ్ఞనారాయణదీక్షితోక్త రఘునాథవిలాసాది సంస్కృతనాటకములును గలవు.

సంస్కృతనాటకములఁ బోలిన పద్యగద్యాత్మకాంధ్రనాటకము లిటీవల వెలసినవి, గాని, పూర్వము తెలుగునాటకము లన్నియు యక్షగాన రూపములుగా నేయున్నవి. ఈదేశమందుఁ బూర్వకాలమునఁ బ్రదర్శింపఁబడుచుండిన పారిజాతాపహరణనాటకము, ప్రహ్లాదనాటకము మొదలైన వీథినాటకము లిట్టివే. తంజావూరినాటకములు గూడ నీరీతివే. రాజభవనమందు నాట్యరంగ మొకటి యుండినట్లును నం దీనాటకము లప్పుడప్పుడు ప్రదర్శింపఁబడుచుండినట్లును గనఁబడుచున్నది. రఘునాథాభ్యుదయనాటకము రఘునాథనాయకుని యెదుట నాడఁబడినదఁట.

ఈనాటకములకవిత్వము ద్విపదలు, దరువులు, వచనములు నను మూఁడువిధములుగా నుండును. వీనిశైలి ప్రబంధశైలికంటెఁ దేలిక. వీనియందు దేశీయవేషభాషలు నాచారవ్యవహారములును సందర్భోచితముగా వర్ణింపఁబడినవి. హాస్యరస మొక్కటి విశేషము.

ఈనాటకమునందు లక్షణవిరుద్ధములగు ప్రయోగములు కొన్నిగలవు. అవి తఱచుగా హాస్యరసప్రధానము లగువచనభాగములందే యున్నవి. ఇది ప్రౌఢకావ్యములలో నెన్నఁదగినది కాకపోయినను దేశచరిత్రపరిశోధనకును భాషాచరిత్రపరిశోధనకు నుపయోగించును. గావునను స్త్రీకవిత్వ మగుటచేతను బండితాదరము నొందకపోదని నమ్ముచున్నారము.

మన్నారుదాసవిలాస నాటకము.

యక్షగానము.

సీ. హేమాబ్జనాయికాహృదయాంబుజమార్తాండ దుర్వారకలివిరాగర్వభంగ
దీనజనావనదీక్షాప్రదాస్త్ర నాకిసమానితపారిజాత
శ్రీమన్నారుసేవితఘనచరిత యామునార్యోద్ధతార్తిహానిదాసి
గాంభీర్యకలశాంబుధివాహావదీప సజ్జనాప్తపుణ్యనయనవిషు
కంసనృపవైరి కాళీయగర్వహర, ముష్టికనిరోధ పింఛళితముకుటశోభ
కనకవసనవాస కమనీయకనకహాస, చాల వినుతింతు రాజగోపాల నిన్ను.

కైవారము:—శ్రీమద్వసుదేవదేవకీహృదయారవిందసంవర్ధకరంచవసంతతా నావనపులింద బృందారకసందోహావంద్యమాన సౌందర్యగాంభీర్యాదిగుణబృంద నిష్ఠురముష్టికచాణూరముష్టికచాణూర నృశంసకంసాసుర దురాసదశరాసనసరాసనకరాసిధార మోఘీకృతమేఘవాహనవిగ్రహ అమోఘీకృతవిజయరాఘవానుగ్రహ రంజితగుణాలవాల రాజగోపాల పరాకుస్వామి.

వా. అని మఱియు సేవించి కొనియాడుచున్నారు.

ద్వి. శ్రీరాజమన్నారు సీతకాధారు, నారీమనోహారు నవనీతచోరు
వేదోద్ధరణమున వెలసినవాని, మేదినీధర మెత్తి మెఱసినవాని
అల హిరణ్యాక్షు నుక్కణఁచినవానిఁ, జెలఁగి ప్రహ్లాదు రక్షించినవానిఁ
గుతల మొక్కడుగునఁ గొలిచినవాని, క్షితిపతిసంతతిఁ జెండాడువానిఁ
గడలిపై సేతువు గట్టినవాని, వడిఁ బ్రలంబాదుల భంజించువానిఁ
బుడమిఁ బ్రబుద్ధుఁడై పొలుపొందువానిఁ, గడిమిమ్లేచ్ఛబలంబు ఖండించువాని
రిహి ననంతాపతాగము లొందువాని, మహితనయునిఁ బట్టి మర్దించువానిఁ
బదియారువేవురపడఁతులఁ దెచ్చి, ముదమున వరియించి మురువొందువాని
వైదర్భి మొదలైనవనితలలోన, నాదరం బమరఁ జెంగమ నేలువాని
విజయుసారథి యనువిఖ్యాతివాని, విజయరాఘవుపీట వెలసినవానిఁ
దాత్పర్యమున మదిఁ దలఁచి ప్రార్థించి, తత్పట్టమహిషియై తనరినదేవి
సుజనకల్పకవల్లి సువతీమతల్లి, నజుఁ గన్నతల్లి హేమాంబుజవల్లి
సన్నుతిచేసి విష్వక్సేనుఁ గొల్చి, పన్నిద్ద ఱాళ్వార్లఁ బ్రస్తుతిచేసి

ప్రాచేతసపరాశరవ్యాసముఖ్యు, లౌచిరంతనకవీంద్రాదులఁ బొగడి
పరమతంబు లడంచి పరఁగు కుమార, తిరుమలతాతార్య దేశికుఁ దలఁచి
రామానుజాచార్యు రహి సన్నుతించి, ధీమంతు వేదాంతదేశికు నెంచి
మఘవసమానుఁడై మహిఁ గీర్తిఁగాంచు, రఘునాథమేదినీరమణు సేవించి
ధరణివర్ధిల్లు శతక్రతుయాజి, పరమ చతుర్వేది పరతత్త్వవేది
నిరుపమానైకపత్నీవ్రతగరిమ, హరువొందు శ్రీనివాసార్యు సేవించి
యాధునికకవుల నాదరింపుచును, సాధునికరములు సన్నుతిసేయ
నతులితభావరసాలంకృతులను, గృతిఁ బూనుదును జమత్కృతి మీఱఁ జగతి.

వా. అని తనవిశిష్టాభీష్టదేవతలను సేవించి పరతత్త్వనిరతులైనపరమభాగవతుల సంభావించి సత్కవుల నభినందించి దుష్కవుల వినిందించి యుషాపరిణయ మన్నారుదాసవిలాసప్రముఖప్రబంధనిబంధనచాతుర్యధుర్యయై హెచ్చుగా నచ్యుతవిజయరాఘవ సార్వభౌమధర్మపత్నియై రంగుమీఱు రంగాజమ్మ శృంగారకరుణహాస్యశాంతాదిరసంబులు పొదల మృదులమధురోచిత వచన రచనల నందంబుగా సందర్భింప వన్నెమీఱు మన్నారుదాసనామక నాటక రాజంబునకుఁ గథాసంవిధానం బెటువలెను.

ద్వి. శ్రీరమ్యసహ్యజాసింధుతీరమున, నారికేళరసాలనారంగసాల
తాలతమాలహింతాలతక్కోల, బాలరసాలచంపకవకుళాది
తరుపరంపరల నెంతయుఁ గనుపట్టి, సురుచిరంబైనట్టి చోళదేశమున
నమరావతీపురి నతిశయింపుచును, నమరుతంజానగరాధిరాజ్యంబు
అవనికిఁ జక్రవాలాద్రియనంగ, నవు రౌర విలసిల్లు నాపీటికోట
ఆయద్రిశిఖరంబులౌనివియనఁగ, నేయెడఁ గొమ్మలు హెచ్చుగ వెలయుఁ
గులశైలములమించు కొత్తళంబులును, నలరు నుత్తుంగము లౌనలంగములు
హరిచక్రరూపంబు లౌపిరంగులును, సురగిరి మించు భాసురగోపురములుఁ
గన్నులపండువు గావించు నచట, నున్నతోన్నతములై యొప్పుసౌధములు
సతతంబుఁ జరియించు సరసిజాప్తునకుఁ, బ్రతిలేని చలువచప్పరములై మించు
మహీధరంబుల మించుమత్తేభములును, నహివైరిగతి మించుహయపరంపరలు
నడయాడు కొండలనఁదగు రథములు, వడిసింగముల నైన వారించుభటులుఁ
బరమేష్ఠికెనయైన బ్రాహ్మణోత్తములుఁ, బరశురాముని గెల్చు పార్థివాగ్రణులు
ధనదుని మించంగఁ దగువర్తకులును, ఘనవిప్రశుశ్రూష గనుపాదజులును
వలరాజు నెలయించు వారకాంతలును, గలిగి యానగరము గనుపట్టు నెపుడు.

వా. అన్నగరంబునకుఁ దెఱగంటిదొర తెఱంగున నిరుపమానసంపదల సొం పొంది విజయవిక్రమవితరణాదిగణనీయగుణసాంద్రుం డగు విజయరాఘవ చంద్రుండు చంద్రవదనలు గొలువ నొకానొకచంద్రశాలాంతరాళంబునఁ జెలువుమీఱఁ గొలువుకు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

దరువు-సౌరాష్ట్రరాగము-ఆదితాళము.

వలరాజురీతిఁ గల్వలరాజు భాతి,నలజయంతుచందమున నలునిచందమున[చ్చె
వెలఁదులుగొలువంగ విజయరాఘవేంద్రుండు,కొలువుసింగారమైకొలువుకువ

వా. ఇవ్విధంబున విజయించిన విజయరాఘవభోజుండు రాజసంబున రాజరాజ సభాతులిత విలాసంబగు రాజగోపాలవిలాసంబు సేరి యందు యత్నంబునం బఱచిన నూత్నరత్నకంబళంబులపైఁ దన్దయు నొద్దిక యగు రతనంపుగద్దియ యందుఁ దీరుగాఁ బేరోలగం బయి కూర్చుండెనఁట యెటువలెను*

వా. ఇవ్విధంబునఁ బేరోలగంబయి తనచెంగటం జెలంగు మెఱుంగుఁబోణులఁ గనుంగొని డెందంబున నరుణారవిందేందిరాహృదయానంద సంధాతయగు నందనందను చరణారవిందసందర్శనవందనాభిలాషంబు గందళింపఁ గించిద్వి వశుండై సమక్షంబున నున్నవారిజాక్షుల వీక్షించుచున్న సమయంబున విన్నవించ నన్నగరి యన్నగార్లు వచ్చిరఁట యెటువలెను.

దరువు-సామంతరాగము-ఆదితాళము.

నిడుదకుల్లాయలునిండుచోగలుఁ బూని,నడిసన్న యన్నగార్లుసముఖానకువచ్చిరి.

వా. ఈరీతిం జేరవచ్చిన యన్నగారు లన్నరనాథునకు మ్రొక్కి యేమని విన్న వించుచున్నారు.

అన్నగళమాట:—శామి పరాక్కు కెళక్కె మన్నారుకోవిల్లె యిరుందుం పంగునిత్తిరుణాళుక్కు తెంగాయవాంగ, శెంగోలు పారుపత్యగారనుం, అంజ్జి నహె నిర్వాహత్తునంబిమారుం, తలత్తారుం, జియ్యాళుం, యేకాంగియళుం వైరాగియళుం, కొత్తియళుం, శ్రీపాదం తాంగియళుం, తిరువాభరణక్కణక్క ప్పిళ్లైయళుం,రాగభోగత్తారుం గూడి,ఆనెమేలె, శ్రీముఖ † వెళిందళప్పణ్ణిక్కొండు వందు శముగత్తిలె అరిక్కెపణ్ణచ్చొల్లి ఆశారవాశిల్లె కాత్తిరుక్కరార్ గళ్ శామి శిత్తం.

వా. అనిన విని యవనివల్లభుం డుల్లంబు పల్లవింపఁ జేరుకొనియున్న సూరిపు టంపు తలగడ దిం డొకదండకుఁ జేర్చి యభిముఖాసీనుండై పులకాంకురస్మేర

* ఇక్కడఁ గొంతలేదు. † వెళిందరుళప్పణ్ణిక్కొండు—అనియుండును.

ముఖారవిందుం డై నామనోరథంబున కనుసారి గా నెయ్యంబున నయ్యీ దయసేసెఁగా యని యాదిక్కునకు మ్రొక్కి యేమనుచున్నాఁడు.

నాయనివారిమాట:—రారోయి కంచుకులార వాని గక్కున రప్పించరోయి.

వా. అనిన విని యాకంచుకు లటుచేరి వారిని బిలిచే క్రమ మెటువలెను.

కటికివార్లమాట—వోహోయి నంబిమారుం శలత్తారుం జియ్యాళుం కొత్తియళుం కణక్కప్పిళ్లయళుం రాగబోగత్తారుం యెల్లారుం సముగత్తుక్కు వారుంగో.

వా. అని పిలువంగా నంబులు వచ్చేక్రమ మెటువలెను.

ద. మణిముకురంబులు మెఱుంగుకుండలములు మేలుకుళ్లాయిలు బురుసాకబాయలు, జరిగదుప్పటులు, ధరియించి నంబులు స్థళమువారును దాము ధరణీశుకొలువుకు వరుసగా వచ్చిరి.

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన యర్చకులు, అచ్యుతవిజయరాఘవసార్వభౌముని నాశీర్వచనగోచరుం జేసిరఁట యెటువలెను.

నంబులు ఆశీర్వాదం చేసేది:—మంగళాని భవంతు మన్నారుదాస హేమాబ్జనాయికారాజగోపాలస్వామి పరిపూర్ణకృపాభివృద్ధి రస్తు. తథాస్తు.

వా. అనిన విని యవనీంద్రచంద్రుఁడు శ్రీముఖంబున కభిముఖముగా నెదురుకొని సంతుష్టహృదయుం డై సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి బత్తిచే నుత్తమాంగంబున శ్రీముఖంబు ధరించి నంబులొసంగు నిఖిలపురుషార్థసాధనంబు లగు తీర్థప్రసాదంబులు స్వీకరించి యాస్వామి శ్రీముఖంబు చేరువనున్న రాయసముతో యజముఖచేతికియ్యంగా వారు చదివి రఁట యెటువలెను.

శ్రీముఖము. ఏతత్సురానురాధీశమౌళి రత్నప్రభారుణం శ్రీమద్ద్వారవతీనాథశాసనం శాశ్వతం పదం శ్రీమదనంతకోటి బ్రహ్మాండ నిగ్రహానుగ్రహంబులకుఁ బరిగ్రహించిన మణిదండంబుతో వేదండవరదుని నగరిదళవాయి యగు విష్వక్సేనులు సకలకల్యాణగుణసంపన్నుం డై మాయావాది మదవిభేదకళాధురీణుం డై షోడశమహాదానదీక్షావిచక్షణుం డై మన్నారుదాననామాంకితవిశాలవక్షుం డై శ్రీరాజగోపాలస్వామి ప్రియపుత్రుం డై హెచ్చు. అచ్యుతవిజయరాఘవభూపాలునకు వ్రాయించి పంచిన మంగళాశాసనంబు. శుభకృత్సంవత్సర ఫాల్గునబహుళపంచమీగురువాసరంబున స్వాతీనక్షత్రంబున బ్రహ్మోతిరునాళ్లకు ధ్వజారోహణం బై యందుకు పదునెనిమిదిదినంబున

రోహిణీనక్షత్రంబున రథోత్సవంబు నడపంగా వున్నది గనక యీమంగళా శాసనంబు విన్నతక్షణంబు రథగజతురగపదాతులతో సపరివారంబుగా దక్షిణ ద్వారకానగరంబునకు సాగి వచ్చి హరిద్రానదిద్రాజత్తీర కల్పితానల్పకల్పక కాంతారదంతురగృహాంతరంబుల హావణించిన కాంచనపంచాననపీఠంబున విజయుంచి యుండేది మంగళాశాసనం.

వా ఆసమయంబున, కోవిలకరణీకులు లెక్కలు వినిపించిరంట యెటువలెను.

మూణెముక్కాలె మూణుమాముక్కాణి, మూణెముక్కాలె మూణు మాముక్కాణి, అరెరెండుమాక్కాణి అరెరెండుమాక్కాణి, శామి పరాకు, లక్షత్తంబెదునాయరం బొన్నుక్కు, తిరువిళయాట్టు గ్రామంగళానడక్కురధు అధికగ్రామంగళాగొంళ్పంధు, ఉళ్కుడయల్, యెళువత్తునాలు, మడప్పురం పనిరెండు, కచ్చనత్తిలె మూణుమహాణం నడక్కుధు, యిదుక్కుమన్నంగాలులె, మూణులక్షక్కల నెల్లుం, ముప్పదునాయరంపొన్నున్నుం, గుత్తహిపట్టి యెళధి క్కొండార్ ॥ ౧ ॥

మరొకకరణం చెప్పేది:—స్వామి పరాక్కు, అందప్పడిక్కి నెల్లుం అళ వాసల్ పొన్నుం శెలిత్తానుల్ మణియగారర్ కోవిలప్పత్తరం నడప్పివియ్యా మల్ అల్లాం బాత్తుక్కొళ్లురోమెన్ను నెల్లల్లాం పరంబాశాచ్చార్, కోవిళుక్కు శిరెప్పుకట్టళయు, అరమనె యిలె దినమొన్నుకు అంబెదుపొన్నుక్కుడుక్కురా ప్పోలెయాచ్చిధు ॥ ౨ ॥

శామి పరాక్కు, యిదుతవిర, పుష్పనత్తిలె లక్షత్తునంబెదునాయిరం యిలెప్పెమురం, అంబెదునాయిరక్కలక్కోట్టెకాణుం, అధల్లాం కరతోరయిలె శెందు పొరధు, క్రయక్కారం గయిలె కడల్గట్టా తిరువెళక్కు యెణ్ణెకొత్ర పోలె యాచ్చి, ఉత్తరపారుపత్యగారర్, అంగుం యింగుం వోడిక్కుండు తిరి యిరిధివోళియ వొణ్ణుం పరామరశిక్కురు ధిల్లె ॥ ౩ ॥

మరొకండు:—శామి అడియె ణ్ణ్వణ్ణప్పం కేట్టరుళ, నంబిమారు యెల్లాం కోళంబుప్పాలుం, తిరువిశాం సావద్రధివోళియ, వోరువరాహిలుం, వొణ్ణుం, అరిక్కి యిద్రవాళిల్లె, యిదుత్తవిర, అరమనెయిల్ కరక్కట్టు క్కాల్కట్టుక్కు, మువ్వాయిరం పొన్నుం, మొదల్కడన్ మువ్వాయిరముం కుదుత్తిరుక్కురదు, అదువుం అరువుప్పణ్ణి అందప్పణముం తండయిల్లె, స్వామిశత్తం ॥ ౪ ॥

అతికారిమాట—స్వామి వీరు యిప్పుడు విన్నపంచేశినందులో వొంటిమూళ నామీాంద మోపాదిఅయితె వొకమూళకు పదిమూళ లిచ్చెను.

మణియగాండు చెప్పేమాట—సామి అరసు నెయా రిట్ట శొండెక్కెల్లాం, అడియే నిరుక్కిరేనే, కణక్కు వెళంగియెష్మిలే శొమంద్ద ఢెల్లాం కుడిక్కిరేణ.

నాయంకు చెప్పేమాట—అవురా మీనగలెల్లా యెరంగమా, మేము భాల్గునోత్సవానకు వస్తున్నామె అంతాపరామర్శించుకు నేము.

వా. తదనంతరంబ ముదం బంకురింప నభల్గుఫాల్గునోత్సవారంభ లగునంబులఁ దాంబూలజాంబూనదంబులం బహూకరించి పంచెనఁట యెటువలెను.

వా ఆసమయంబున నాను దేసపుర మహోత్సవయాత్రాముహూర్తవిధానతజ్ఞులు ప్రశ్నఫలగణితభాగవిభాగాభిజ్ఞులు దైవజ్ఞులాసార్వజ్ఞనిధి సమ్ముఖమ్మునకు వచ్చిరఁట యెటువలెను.

ద పట్టెనర్ధనములు పెట్టి పంచాంగములు పట్టి, పట్టభద్రుని జేర వచ్చిరి దైవజ్ఞులు.

వా. ఈవిధానఁ జేరవచ్చిన సిద్ధాంతవేదులం జూచి యద్ధారుణీపరిణి యేమనుచున్నాఁడు.

నాయంకు అనేమాట-రారయా మౌహూర్తికులార, పెరుమాళ్లకు బ్రహ్మతిరునాళ్లగద, సేవించి రావలెను, ముహూర్తం నిర్ణయించరయా.

వా. అని భూనాయకుం డానతిచ్చిన గణితజ్ఞులకు లగ్ననిర్ణయంబునకుగా విచ్చనగా బహుచర్చలు నడచెనఁట యెటువలెను.

భైరవజోస్యులు-- మంచనభట్లుగారు పంచాంగం విప్పుడా ॥ ౧ ॥

మంచనభట్టు — భైరవజోస్యులు నేరని మాటలె ఆడుదువు. చక్కంగా అశ్విని భరణి కృత్తికలు గురుతెరుంగవు నీకు పంచాంగం విప్పేదిన్నా నీ భవిష్యకి ॥ ౨ ॥

భైరవజోస్యులు-మంచనభట్లుగారికి మూలానక్షత్రమో మాటాడకమును పె మూలం రేగుచున్నది ॥ ౩ ॥

మంచన-వోరి భైరవజోశ్యిగా తిథివారనక్షత్రయోగకరణాలలో వొకటి గురుతెరుంగవె పంచాంగ మనంగా యేందిరా ॥ ౪ ॥

భైరవజోస్యులు-మంచనకు ముక్కుమీదనె వుండును కోపం, సూర్యసిద్ధాంతం యెరింగినవాని కోడకవు, మొన్నటి అమావాస్యానాడు ముప్పాతికావరక గ్రహణమనిన్ని ఆగ్నేయస్పర్శ అనిన్ని దబ్బరలే వ్రాస్తివే. మేము ఆర్యభటవాక్యవరహితాల గ్రహస్ఫుటం చేశి గ్రహణము లేదంటిమే ॥ ౫ ॥

మంచన-నీవు పోచనసోమయాదులవారింట మొగవాండు బుట్టునని ప్రశ్న జెప్పి యేకాక్షరప్రయోగం చేయించుక వస్తివె ॥ ౬ ॥

భైరవ—నీవు బుచ్చానాథానికొడుకు బచ్చిగాండు పసహారోయేంట పల్లకి యెక్కనని జాతకం వ్రాస్తినె, యిదిగో బిచ్చ మెత్తుక తిరుగుచున్నాండె. ౭.

మంచన—నే ఫలభాగం వ్రాశిన దిక్కన పదివేలమంది పల్లకి పదస్తులైనవారు నీకేమి తెలుసు పోరా.

మధ్యస్థి—వోయి చాలించరోయి మీజగడాలు. నగరివారు ముహూర్తం నిర్ణయించమనుంటె యేమాగాథాలాడుచున్నారు.

వా. అనిన విని వారు సంవాదము చాలించి లగ్ననిర్ణయము చేసిరంట యెటువలెను:—మేషం, వృషభం, మిథునం, కటకం, సింహాం, కన్య, కన్యకు స్వామి వీక్షణ శుభవీక్షణాలు కలిగినప్పటికిన్ని తులాలగ్నము చరలగ్నము గనక, యాత్రకు మహాప్రశస్తము, లగ్నాధిపతి శుక్రుండు సప్తమమందు కేంద్రించ్చి లగ్నము పూర్ణముగా చూస్తున్నాండు. స్వస్వామివీక్షణశుభవీక్షణాలు కలిగి యున్నది గనక భాగ్యస్థానానమున్డి బృహస్పతి చూస్తున్నాండు గనక, "యోయో భావస్స్వామిదృష్టో యుతోవా, సౌమ్యైర్వాస్యాత్తస్యతస్యాభివృద్ధిః, కళ్యాణసిద్ధిః పునరాగమ శ్చ" అన్నాండు గనక తులాలగ్నము విజయయాత్రకు మహాప్రశస్తము, స్వామిచిత్తము.

వా. అన విని యంతరంగంబున సంతోషంబంది మెచ్చుగా నచ్యుతవిజయరాఘవక్షితితలాధ్యక్షుం డక్షిణంబ దక్షిణద్వారకానగరంబునకు వచ్చెనంట యెటువలెను.

దరువు - కేదారగౌళరాగము - ఆదితాళము.

మన్నారుదానుండు మగువలు గొలువంగా, మన్నారుకోవిలకు మక్కువతో వచ్చె.

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన యచ్యుతవిజయరాఘవుం డచ్చెరువందినచ్చెలులుం దాను ముచ్చట దీర నచ్చట దిక్ప్రాకారగోపురాకార సారకాసారనవ్యతరదివ్యారామ సీమంబు లవలోకించి వచ్చిరంట యెటువలెను.

సీ. విజయరాఘవమహీవిభుఁడు దాఁగట్టించు గోపురంబులు మించు గోపురములు
చక్రవాళాద్రితో సరిసేయఁ దగుకోట యారసాతలమంటు నగడితలును
దిరుమాళిగలచెంతఁ దీరైనవీథులు మేరుమందరముల మీఱు తేర్లు
కృష్ణతీర్థంబు హారిద్రానదియు క్షీరసాగరముఖములౌ సకలతీర్థ [లు
ములును జంపకవనశతంబులునుమఱియు, మన్ననారులు వేంచేయుమంటపము
కరితురంగమరథయోధవరగణంబు, పరఁగఁ గన్గొనెఁ గన్నులపండువుగను.

వా. ఇవ్విధంబున నవ్విజయరాఘవేంద్రుండు నగరవైభవంబులు విలోకింపుచుఁ

గాంతలుఁ దాను నంతఃపురప్రవేశంబు నటించిన యనంతరకథాసంవిధానం బెటువలెను.

దర్వు-బాబిరాగము-రూపకతాళము.

అవసరంబులవారు నరుణాబ్జదేవికి । నవసరంబులు దెల్ప నతివేగమున వచ్చిరి.

వా.వచ్చి యాసుమనాయకజనకసమయసూచకులు మన్నారుదాసధీరునితో నేమని విన్నవింపుచున్నారు.

అవసరాలవారు—స్వామిపరాకు । పెరుమాళ్లు నరుణాంబురుహాదేవియు గరుడవాహనాధిరూఢులై తిరువీథులు వేంచేయుచున్నారు. స్వామిచిత్తం.

వా.అనిన విని యాయువతీవినేత యంతరంగంబున నుప్పొంగి రంగుమీఱ కొలువుసింగారం బయ్యెనఁట యెటువలెను.

సీ. నెలఁతయొక్కతె చేరసిలువుటద్దము పట్టెఁ జెలువయొక్కతె యొరసిగ యొనర్చెఁ
జంద్రాస్యయొక్కతె జాజిసరుల్ సుట్టెఁ జానయొక్కతె రుమాల్ జాఱఁగట్టెఁ
గలికి యొక్కతె దిద్దెఁ గస్తూరి తిలకంబుఁ గనకాంగి యొకతె చౌకట్లు పెట్టె
జాణయొక్కతె బురుసాహిజాగును బూన్చ సకియయొక్కతె యఱచట్టదొడిగెఁ
దరుణియొక్కతె హారవుగా దట్టిగట్టె, వనిత యొకతె దుప్పటివలె వాటువైచెఁ
బడఁతియొక్కతె చెవులజవ్వాదియుంచెఁ, గొమ్మయొక్కతె కుంకుమ నెమ్మినలఁదె.

వా.ఇవ్విధంబున నవ్వనితలు గైసేయ మఱియు నమ్మన్నారుదాసుఁడు పన్నుగా సింగారించుకొనె నఁట యెటువలెను.

సీ. వైరులతలమెట్టు వామపాదంబున డంబుగా బిరుదుపెండెంబు వెట్టె
సాధుబృందముఁ బ్రోవఁజాలు హస్తంబుల నమరఁ గెంపులకడియములు పూనె
మన్నారుదివ్యనామము నిల్పునురమున మేలైన గోపాలతాళి వైచె
హరినామకీర్తనం బాలించువీనుల మురువైనవజ్రాల మురువు లూనెఁ
జెలువమన్నారుశ్రీపాదములఁ జెలంగు, నట్టి శ్రీతులసీదళంబమరఁ దాల్చి
శిరసునను జాలకాంతులు చెలువుమీఱ,రతుల హెచ్చినపచ్చతురాయి దాల్చె.

వా.ఇవ్విధంబున నవ్విశ్వవిశ్వంభరారమణుండు రమణీజనంబులుం దాను విహంగపుంగవవాహనోత్సవాలోకసముత్సుకతత్సమయోచితశృంగారంబు రంగుమీఱ రంగత్తురంగమమతంగజశతాంగకులసమాకులం బైన రాజవీథిని దేజంబు మీఱ విజయుని రీతి విజయించుసమయంబునఁ గనకాబ్జనాయికానకవనీనాయకులు మురువుమీఱ గరుడవాహనాధిరూఢులై వేంచేసి రఁట యెటువలెను.

ద. సౌరాష్ట్ర॥ ఆది॥ పులుగురాతేజిని బొలుపు మీఱఁగ నెక్కి, చెలువమన్నా
రును జెంగమయు వచ్చెను.

వా. ఆసమయంబున మీసరంబుగా నంబుజాక్షుని వెంటవచ్చు వారిజాక్షులు
ముదముమీఱ పదకేళిక వినిపించిరఁట యెటువలెను.

పదము. తాళఁజాలరా తమిమించెరా
బాళితో నన్నేలుకోరా బంగారుమన్న మ్రొక్కెరా ॥ ౧
మగఁడు నామీఁద దండెత్తె మమత మిగుల హెచ్చెరా
గరుడవాహన కౌఁగిటఁ జేర్పరా ॥ ౨

వా ఇవ్విధంబున వచ్చెలువ మన్నారును జెంగమయు వేంచేయు సమయంబున
నాదివ్యప్రభావంబుగల యాదివరాహస్వామియు నుల్లసత్తేజోవిరాజమాను
లైన తిల్లగోవిందరాజులును రమ్యవైభవంబున రాణించు శార్ఙ్గపాణియు
నవక్రపరాక్రమంబు గల చక్రపాణియు వైరిమదాపహారి యైనశౌరిరాజ
స్వామియును నీలాంబుజశుభాకారంబు గల నీలమేఘస్వామియు శృంగార
వైఖరిం జెలంగు సింగపెరుమాళ్లును దళితసుజనాంహుం డగు తంజపురి
నరసింహుండును రఘునాథనరనాథప్రతిష్ఠాపకుం డగు రఘునాయకులును
రఘునాథపురాగ్రహారాగ్రమణియై రమణీయుం డైనరఘునాయకులును, ఆ
రఘునాథమనుజనాథుండును రంగద్విహారు లగు తిరుమంగయాళ్వారు
లును మొదలుగా సురపాలురచేతఁ బూజలు గొన్న తిరుపతులనుండి వేం
చేయు స్ఫూర్తిగల నిజలీలామూర్తుల నందఱి నవసరంబులవారు బడి
బడి విన్నవింపఁ బొడగనిపించుకొని ముందుగా భేరీశతంబులు బోరుకలంగ
నమందచతురంగబలంబులు సందడిగ నడవఁ బొడుగు లగు గొడుగులును
జొక్కంబు లగు టెక్కెంబులును నరుదు లగు బిరుదులును మనుజనయ
నోత్సవకారణంబు లగు మకరతోరణంబులును జాలరాణించు చాలుది
వటీలును నెడనెడలఁ దీరు గలదీపంబుల తేరులును ప్రావీణ్యంబు మీఱఁ
గావించు రావణ కుంభకర్ణ వాలి సుగ్రీవ హనుమదాది భావంబుల
మించు దీపప్రతిమలును నాగువు లైనమేరువు దివటీలును నెంచఁదగి మించు
కంచు, వెండి, బంగారు కైదివటీలును రాణగల బాణవిద్యలును దండిగా
నిండియుండఁ గోవర్ధనోద్ధరణ గోపికావస్త్రాపహరణభావ ప్రతిమలును నింతుల
వసంతకేళికవిధంబును నుల్లసిల్లు మల్లయుద్ధప్రకారంబును మొదలుగాఁ
బలుసగలఁ బన్నితెచ్చు జంత్రంపుప్రతిమలును విజయరాఘవ భూచక్ర

విభుండు సమర్పించు భూచక్రగొడుగులును సౌవర్ణరాజచ్ఛత్రచామరధ్వజవ్యజనాదులును, రంగారు బంగారు పనిహసువులు గలహారిగలును నిరుగడలఁ బాలుగా నడవఁ బొగలేని పగలువత్తులు మిన్నగా వెన్నెలలు గాయ, యెగ్గాళెలు బూదగాళెలు దిగ్గగనాంతరంబుల నగ్గలంబుగా మ్రోయ హృద్యంబు లగుచక్రవాద్యంబులును, రంగారు సంగీతమేళంబులును బాలికలు వినుపించు కేళికలును సన్నిధిం జెన్నుమీఱ వెనుకదిక్కునఁ గనకప్రతిమాచిత్రితంబై యుప్పరం బంటు గొప్పపూచప్పరంబు దనర నరగజంబులును గజంబులమీఁది ఢమామీలును దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల నొక్కటిగఁ మ్రోయ నల్లచెంగమలవల్లికాంబయు శ్రీరాజగోపాలస్వామియు రాజవీథిని దేజంబు మీఱ వేంచేయు నవసరంబున నవ్విజయరాఘవేంద్రుఁడు జన్వనులును దాను గోరికమీఱఁ జేరికఁ జేరి సేవించి మదిని భావించి ప్రదక్షిణంబు గావించి తత్ప్రసాదంబు స్వీకరించి యామన్ననారుల సన్నుతి చేసెనఁట యెటువలెను.

సీ. కరుణారసము చిల్కు కడకంటిచూపుల గరిమతో భక్తులఁ గాచువానిఁ
జందమామనుమించునందంబుగనుపించు మొలకనవ్వులముద్దుమోమువానిఁ
బద్మంబుపై వ్రాలు భ్రమరం బనన్మించు మేటికస్తురిబొట్టు నీటువాని
విజయసారథియాట విజయంబు చేకూర్చు కనకవేత్రము కేలఁ గలుగువాని
నౌఁదలను వైరముడిదాల్చు నందగాని, గొప్ప చొకట్లు వీనులనొప్పువాని
రాజితం బైనకనకాంబరంబు వాని, గంటి మన్నారుఁ గన్నుల కఱవుదీఱ.

వా. అని సన్నుతించి విజయరాఘవచంద్రుండు చంద్రవదనలుం దాను నయ్యాదుకులచంద్రు నగ్రభాగంబున సంచారిరాజగోపాలుండోయని ప్రపంచమూహించ నచ్చటికి మచ్చికంటులు ముచ్చట దీర నచ్యుతవిజయరాఘవేంద్రుని విలోకించ వచ్చిరఁట యెటువలెను.

శుద్ధసావేరి॥ ఆది॥ ద॥ అంగజునిచెలువున నలరు మన్నరుదాసుఁ, బొంగుచుఁ గనుఁగొని పూనివేడుకను॥ బంగారుమేడలను బాగుమీరంగఁ జొర, శృంగారవతు లెల్లఁ జేరవచ్చి రపుడు.

వా. ఇవ్విధంబున నచ్చెలువలు (నచ్చి) విచ్చనవిడిగా నచ్చట నేమని ముచ్చటలాడుచున్నారు.

ద్వి. చెలువమన్నరుదాసు చెలువంబుఁ జూచెఁ, నలిరుఁబోణి యొకర్తు తలయూఁచిమె
చ్చెఁ, జాముయొక్కతె వానిచక్కఁదనంబు, వేమాఱుఁ గనుఁగొనివిస్మయంబందె

నువిదయొక్కతె వానిగోయ్యారమునకు, నవురౌర యనిమెచ్చి సూచాయనిలిచె
సుదతియొక్కతె వానిసొగసుం గన్గొనుచు, మదిరాక్షి వీఁడెపో మన్మథుం డనియె
వలరాచసిన మొత్తి వనితయొకర్తు, చెలువుని జేసాఁచి చెలరేఁగి పిలిచెఁ
గులుకుమిటారంపు గుబ్బలఁ బొఁగను, బలుకరించె నొకర్తు బాన రమ్మనుచు
వలపు రెట్టించెరా వలరాయ లోనఁ, జెలువరాయలు నన్నుఁ జేకొర యనియె
నే వింతదాననా నీ వింతసేయ, గావోరి రసికుండ రాపుసేయకని
నింతిరో పినికి నెంతగర్వంబు, కంటిఁ డీనిపాటి గాఁడోటు జగతి
నీసతు లిందఱు నేమిపుణ్యంబు, చేసిరో యితనితోఁ జెలిమి సేయుంగఁ
గొమ్మ మాటాడఁడే కోపమో తనదు, సొమ్మేమి పోదు ముచ్చునగలు వాని
వీని మెప్పింతునే వెలఁదిరో నేను, సూనాస్త్రు మొసలను జూడునా నేర్పు
అనిముచ్చటలు హెచ్చసంగనామణులు, ఘనమనోరథములఁ గలఁగి రావేళ.

వా. ఈలాగున లీలావిలాసకలాకలాపకమనీయ లైనమానవతులు సూనశరానళి హానళి స్థైరింపలేక సొంపుసడలి వెడవిల్తుదూటి కడలేని మోహంపుకడలి మునిఁగి బహువిధంగుల నేమనుచున్నారు.

ద - లలితపంచమము - ఏకతాళి.

వలచినవారు లేరో వలపించువారు లేరో, చలము సేసేది మేరా సరసకుఁ జేరరారా!

ఖమాచి - రూపకము.

చక్కనివారు లేరో సొక్కించువారు లేరో, మొక్కళింపుగుణము మానరా మోహ [నాకారా

వా. మఱియు నిద్దఱు నన్నెలాండ్రు మన్నారుదాసుం జూచి యేమనుచున్నారు.

దరువు - తోడి - ఆది.

మరుండు పచ్చిబోయగా, మక్కువఁ గౌఁగిలీయరా
మరులు హెచ్చెరా మన్నారుదాస ధీరమల్లారు ॥ ౧
నన్ను రతుల నేలరా నగుఁబాటు సేయనేలరా
మన్నారుదాస లాలింపరా మనవులాలింపరా. ౨

వా. మఱియు నిద్దఱు గజయానలు విజయరాఘవుం జూచి యేమనుచున్నారు.

ద. మోహము నిలుపలేరా, ముద్దువిజయరాఘవధీర
మోహనాకార యేరా మ్రొక్కేను కౌఁగిలీరా. ౧
నీవుసేసేది మాయరా, నీటుకాఁడ మఱేమాయెరా
బావమేలే సతమాయెరా, పగలు రేలు మరుసామాయెరా. ౨

కళ్యాణిరాగము - ఆదితాళము.

కొమ్మ రమ్మని చీరరా కులుకు గుబ్బలు చీరరా
కమ్మవిల్తుండు పగదాయరా కరుణనీకేలలేదాయెరా.

వా. మఱియు సిద్ధబు కంజాక్షులు తంజాపురాధ్యక్షునిం జూచి యేమనుచున్నారు.

భైరవి - రూపకము - ద.

ఆళయూ నేనుస్తేలాళయూ నేళ్, వాళియూ యెన్నెక్కూడ వళవుక్కోరుక్కాల్ వాఁడా.

నాగగాంధారి - ఆదితాళము.

శొల్లెవాడా పొరురగస్యం శొల్లెవాడా, యెల్లారుం గేళ్కచ్చొన్నా లెదో యన్ను యిరుక్కప్పోరా.

వా. మఱియు నొకవిలాసిని కళావతిసుతునిం జూచి యేమనుచున్నది.

ద॥ సాళగసౌరాష్ట్ర - ఆదితాళము.

బేగబారో సామీ బేగబారో త్యాగభోగరాయదయధవళునాను.

వా. ఈరీతిఁ బౌరనారీతిలకంబు లంగంబులఁ బులకలు తులకరింప మెచ్చుగా నచ్యుతవిజయరాఘవునిం గనుంగొని యనంగునిబారి సైరింపలేక చొక్కి తక్కి యలసి సొలసి తదేకాయత్తచిత్తలై యున్న యనంతర కథాసంవిధానం బెటువలెను.

ద్వి. ఆవేళ నొకయింతి యంగజుదంతి, చేసంతిపూబంతి చెలుల మేల్బంతి
చెఱకువిల్తుకటారి చికిలిమిటారి, మురువుమీఱినకొమ్మ ముద్దులగుమ్మ
యంబుజమృదుపాణి యలినీలవేణి, కంబుసోదరకంఠి కలకంఠకంఠి
యెలజవ్వనపుచాన యిభరాజయాన, వలరాజు పూముల్కి వలపులకల్కి
రాజచంద్రునిపుత్రి రమణీయగాత్రి, రాజసభాసన రాజీవనయన
చెంగావివలిపంపు చేలధరించి, రంగుముత్యముజంటరవికయుఁ దొడిగి
పడఁతుల తలమిన్న బాగైనయట్టి, జడనిండ సంపంగి సరములు చుట్టి
తీరుగాఁ గస్తూరితిలకంబు దీర్చి, హారంబు లురమున హారువుగాఁ జేర్చి
పంజులకమ్మలు బాగుగాఁబెట్టి, రంజిల్లు కంటసరంబులు గట్టి
హారువైన బవిరెలు నమరంగనుంచి, మురువుగా ముత్తెపుమురువు ధరించి
ముంగఱసరి పెణల్ ముద్దుకంటెయును, ముంగామురంబులు మొదలుగాఁగలుగు
సొమ్ములెల్లధరించి సొగసుమీఱంగఁ, గొమ్మలు గొలువఁగ గోపాలుఁజూడఁ
గంతునిచేయమ్ము గతి సౌధమునకుఁ, గాంతిమతీసతి కడువేడ్క వచ్చె.

ద - బిలాహరి - ఆది

రతనాలయందెల రవళి రాణింపఁగా, సతులతోఁ గాంతిమతి సౌధంబుఁ జేరె.

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన యామచ్చెకంటి పచ్చవిల్తునిం గన్నయ్యను నెయ్యంబున సేవించి మదిని భావించి తనముచ్చట విచ్చనవిడిగా నేమని విన్నవించుచున్నది.

ద - ఘంటారవము - ఆట.

చక్కెరవిల్తునిం గన్న చక్కనివాని, దిక్కులకీర్తిచే నిక్కినైనవాని. ౧

భుజబలంబునఁ జాలఁ బొగడొందువాని, విజయునిరీతిని వెలసినవాని. ౨

కలవానితో సాటిగలవాని నాదు, చెలువునిగాఁ జేయు చెలువమన్నారు. ౩

వా. అని యారాజకుమారిక తనకోరిక మన్నారునకు విన్నవించి కందర్పకోటి సౌందర్యధుర్యుని, ఆశ్చర్యచర్యా నానృపాలనర్యుఁ జూచి యీ సూననాయక జనకుండు నానాయకుని జేరిచేసె నని మదినిముదముంది తనసద్దనున్న ముద్దియల విలోకించి కించిదననతవదన యై నలుదిక్కులు చూచు చెలువునఁ బునఃపునరవలోకంబులు చేయుచు నచ్చెలువ మన్నారునకు నచ్యుతవిజయ రాఘవునకు నేదారిని భేదంబుగానక యేమనుచున్నది.

పద్యం కాంతిమతి చదివేది.

సీ. వక్షఃస్థలంబున వన్నెకెక్కిన మచ్చ లాలితం బగువనమాలికయును
సరిలేనికరముల శంఖచక్రంబులు నవరత్నమయ మైన నవ్యనేత్ర
మనుపమం బైమించు కనకాంబరంబును రమణమైమీఱు వజ్రములనంకి
ముంజేతులనుమించు ముత్తెలకడియముల్ చరణపద్మమునందు బిరుదుపెండె
మమరెనిద్దఱి యందును నందముగనె, యెంత భేదించినను భేద మెఱుఁగరాదు
కావునను రాజగోపాలదేవుఁ డిపుడు, దనర రూపద్వయంబును దాల్చె నేమొ.

వా. అని శుభోదర్కంబుగా వితర్కింపుచు నాబాలార్కతేజుని లక్షణోజ్జ్వలం బగు వక్షఃస్థలంబున భద్రప్రదం బగు మన్నారుదాసముద్ర గనుంగొని యితండె రతివల్లభనిభుం డైన మన్నారుదాసవిభుం డని నిర్ణయించి యా పూర్ణేందువదన తలయూఁచి యాయంద మాచంద మారువారంబు లావన్నె లామిన్న లాయొయ్యారంబు లాముద్దు లాసుద్దు లామేటితనము లావలపు లాసొలపు లాచక్కఁదనము నాచూపు నాచూపు నాజవ్వనంబు నాహావ మాభావ మాయనుభావంబు లాదిగా రంగుమీఱు శృంగార విలాసకలా కలాపంబుఁ గనుంగొని యనంగునితాపం బాఁపలేక చాపలంబున నేపుమాని

యూపల్లవాధరం కైవండగొని వేదండయాన చండకరదీప్తి యగు ఖండపర శుశిరోభూమణంబు భీమణంబుగాఁ దోఁచి చెన్నుమీఱఁ గన్యాంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించెనఁట యెటువలెను.

వా. ఆసమయంబున నరుణాబ్జరమామనోహరుండును లీలగా నాచోళధరణీరమణీ పరిణేతయును దమతమ సెజ్జలు సేరి నెలయుచుండు వేళ సకలజనస్తోత్ర పాత్రం బగు ననంతరకథాసూత్రం బెటువలెను.

ద్వి. అంతట రాజచంద్రాత్మజ వేడ్క, నంతఃపురముఁ జేరి యతివలుఁ దాను
బుష్పంపుబంతిగా బొంగసేసి మేన, జవ్వాది లంది పూసరములు చుట్టి
కపురంపువిడెంబు కడువేడ్కఁ జేసి, నృపతికందర్పుని నెమ్మది నుంచి
యుయ్యాలరా తూఁగుటుయ్యాలఁ బవ్వళించి, నెలఁతసుఖంబుగా నిదురించు వేళ
మును దాను జూచిన మోహనాంగుండు, తననడ్డఁగూర్చుండి దయఁబ్రకటించి
కురులు నున్నఁగ దువ్వి కొప్పుముడించి, విరవాదిసరములు వేనలిం జుట్టి
మోముమోమునఁ జేర్చి ముద్దిడి నిండు, ప్రేమతోఁ గౌఁగిటబిగియించి పెనఁగి
మొలకచన్నులు చీరి మోవియుఁ గ్రోలి, నెలవంకమడుపులు నెనయన నొసఁగి
యొర్పైన తొడలపై నుంచి లాలించి, తరుణి నేమన్నారుదాసుండ ననుచు
- - - - - - - - - - - నేరుపు మెఱసి, - - - - - - - - - - యట్లు
కలగని మేల్కని కలకంఠకంఠి, వెలవెలంబాఱుచు విస్మయంబందె.

వా. ఈలాగున మేలుకాంచి బాలికామణి క్రమ్మఱఁ గనుదమ్ములు ముకుళీభవింపంజేసి పూర్వానుభవంబు గానలేక విరహంబానలేక తనలోఁ దానే మనుచున్నది. కాంతిమతి చదివే పద్యం.

గీ. రాజగోపాలుఁ డేటికి రాజవీథి, నచ్చె నేవింప నేనేల వచ్చె తపుడు
విజయరాఘవవిభుఁ డేల వేడ్క నచ్చె, నచ్చుఁగా కేమి కల నేల నచ్చె నతఁడు.

వా. అని యౌవనజగంధి తనచెలువుండు కలలోన బాళిచే లాలించిన లీలావిలాసంబులు తనలోనె తాను దలంచి కలంగుచు నచ్చటికి వచ్చిన నెచ్చెలులంజూచి యేమనుచున్నది.

పదం - కాంభోజి - అటతాళము.

చెలువుగా నేఁడు నాకలలోన వచ్చిన, చెలువుఁ డేఁడే చెలియ చెలువుఁ డేఁడే. ౧
ముద్దుఁ బెట్టఁగ వాఁడు వద్దు పొమ్మంటినో, సుద్దులఁ దేలించి సొక్కించనైతినో. ౨
మొలకచన్నులమీఁద నెలవంక లుంచితే, వలదుపొమ్మంటినో లేక వాడు నేసితినో.
నీవి యంటఁగఁ దాళు నిలువరాయుంటినో, యావగ దలఁచఁగ నౌను గాదంటినో.

వా. ఇవ్విధంబున జవ్వని యవ్విభుని గలవరించి కలవరించిన నంచెనున్న మించుఁ బోణు లొకరికొకరు మోములు చూచికొని చిఱునవ్వు నవ్వి తమలోఁ దామే మనుచున్నారు.

ద - ఘంటారవము - ఆదితాళము.

తిరునాళ్ల యేవ్వూరు తెలియ లేవ్వూరు, తరుణి యిది సజ్జకుఁ దానేల వచ్చె ౧
రాతిరిపొద్దున రమణి రానద్దంటు, చేతులాడించీని జాతులాడీని ౨

సావేరిరాగము - ఆదితాళము.

ఆఁటది చూచెనా యాపట్టభద్రుని, మాట లేటికి వాని మాయకులో నౌను।
కనుఁగొన్నయంతనె కలలోన వచ్చె, వనఁబోణి చెంతఁ జేరిన నెంత యౌనో॥

నటనారాయణి - ఆదితాళము.

ముద్దువలె నుండునా ముదితయుమాటలు, పెద్దలు వినిరేని పేరడిగాదా
బుద్ధిగాదిది నీకుఁ బోలఁతి యేమనేవు, గద్దతితనములు కాదు చాలింపు.

ఘంటారవము - జంపెతాళము.

పూఁపచన్నులపడుచు యేపుణ్యమెఱుఁగదు, పాపజాతి మరుఁడేల రాపు సేసీనే।
నిన్నుండి కాదఁటె నెలఁత గానగలు, క్రొన్ననఁబోణి నీవు కొంచెగత్తెవా కాని॥

భైరవిరాగము - ఆదితాళము.

ఏలాగునైనాను నీయింతివలపు, బాలరో యిడుముకొని బైలు సేయరాదె.

వా. అని యిప్పిధంబున జవ్వనులు బహుభంగులఁ దనమనోరథభంగంబు సేయఁ దలంచిన తలంపునఁ గలంగి వారిపైతూరి యారాజకుమారి యేమని దూఱుచున్నది.

ఘంటారవము - అట - పల్లవి. [గలరా. ౧

చెల్లఁబో యిందఱు చెలులు గలిగిన ఫలము, ఉల్లసంబు లాడనెకాని యొద్దిక సేయఁ
కలలోన నేఁడు నా చెలువుని రమ్మంటినా, నలినాక్షు లిందఱు నన్నె దూఱెదరు.
వచ్చితినేమాయె వలపు పుట్టించవలె, యిచ్చగ ప్పిరుగా మగువలందఱుఁ గూడి. ౩
వలపించి కలయని వానిం దేనేరక, చులుకసేసెదరుగా సుదతు లందఱు నన్ను. ౪

వా. అని యుల్లసంబు లాడిన పల్లవాధరం జూచి యల్ల కల్లరిచెలు లే మనుచున్నారు.

కేదారగౌళరాగము - ఆదితాళము.

వలపనంగ నేమి చెలువుఁడనంగ నేమి, నలినాక్షీ యెన్ని నేర్చినా వెచిన్నదానవు.

ఘంటారవము - రూపకము.

కలలోన వచ్చిన కాంతుండు నేఁడు, నెలఁత యీమాటలు నేర్పెనా నీకు.

కన్నడరాగము - ఆదితాళము.

కులకాంత లేయూరు వలపు లేయూరు,నిలుపవే యింతట నీమంకుగుణము.

ఘంటారవము - అటతాళము.

భళి రాజచంద్రుని పట్టినెపుట్టి, కలఁగుదువా నీవు కలగని మగున.

వా. అని యాతరుణులు నీతిగాఁ దెలుప వలపు నిలుపలేక బాళిచే బాలిక యే మనుచున్నది.

ద. సావేరిరాగము - రూపకతాళము.

తరుణులార యీనీతి తనకుఁ గొంత తెలియునే,మరునిమాయలచేత మనసుకలఁగీని

మధ్యమావతి - అటతాళము.

కులసతి కిటువంటి కోర్కెగాదంటిరే,భళి కళావతిపట్టి పట్టభద్రుండని తెలియరా.

గౌడిపంతు - అట - దరువు.

బాల నీకుఁ జెలువుండని వల పని యేమనేరే, స్త్రీలని పురుషు లని చెల్లఁబోలేరా.

పూరిబి - ఆదితాళము.

నెరజాణమాటలు నేర్పెనా యంటిరే,నెరయ నీమాటలు నేర్పంగావలెనా.

వా. అని యివ్విధంబున నవ్వనజగంధి తనదండనుండు వేదండగమనలఁ గసరుకొని యసురుసురనుచు దెసలుసూచుచు వెసఁ గుసుమాయుధుం డంపఱలపరం పరల వెంపరలాడ సొంపు సడలి యానీటుకానిపై గాటంపుప్రేమ మాట లేక మాటలేక కన్నీరుగ్రమ్మ విన్ననై యూరకున్న నన్నెలాఁడి యెన్నరాని విరహ సాగరానగాహనం బూహించి యాహరిణాక్షు లెంతయు వంతనొంది చెంతఁ జేరి తంతన్యమానసంతాపచింతాపరిశ్రాంతస్వాంత లై తమలోఁ దామే మనుచున్నారు. చెలికత్తెలు చదివే పద్యం.

సీ. పలికిన మనతోడఁ బ్రతిమాట నల్కదు పలుమాఱు తనలోనె పల్కుఁగాని
చేయి వీణియమీఁదఁ జేర్పంగ నొల్లదు చింతచేఁ జెక్కిటఁ జేర్చుఁగాని
సోలపుప్రేమ రాయంచఁ జూడఁగా నొల్లదు స్రుక్కుచు నలుగడఁ జూచుఁగాని
రహిమించుచిత్రము వ్రాయఁగా నెంచదు నసునుతిఁ గొనగోట వ్రాయుఁగాని
వేయుఁ జెప్పంగ నేల నీ వెలఁది కిపుడు,మదనతాపంబు నెమ్మదిఁ గుదురుకొనిరెు
నువిదఁ గన్గొని మన మెటు లోర్వవచ్చు, నెలఁత కీచింత యేరీతి నిలుపవచ్చు.

వా అని యీలాగున బాలిక లాలోచన సేసి యానారీతిలకంబు నొకరీతి నూఱ
డించ నెంచుసమయంబున నాకాంతల కాకాంతిమతికివి బరస్పరోచితవచ
నరచనాచమత్కారంబు నడచెనఁట యెటువలెను.

పూరిబి - ఆదితాళము.

నీయంచసోగసెల్ల నెరయింపు మను మించు,రాయంచనడలేల రమణిచూడవీవేళ.
ఓ రాజముఖులార యారాజహంసునో,య్యారంపునడలుచూచు దారిగోరుదును.

మారుసధన్యాసి - ఆదితాళము.

ఇందునదనలు నీకు విందు సేసే రిపుడు, విందారగించ నీ విందేల రావు. ౩
తావిమించిన బానమోవి తేనెలుగాని, మీావిందు నేనొల్ల మీానల్లనేమి. ౪
కమ్మవిల్తునికాఁక నెమ్మదినుంచక, కొమ్మబొమ్మల పెండ్లి నెమ్మిఁ జేయరాదా. ౫
చెలుపమన్నరుదానుఁజెలిమిఁ బెండ్లాడుటే చెలువబొమ్మల పెండ్లి చెలువునననురునె.
వా.అని మఱియు నావారిజాక్షులు నేమని దూఱుచున్నది.

పదం కన్నడ - ఆదితాళము.

హితమైన నెచ్చెలు లెవ్వరున్నారు, రతిరాజు గెల్చు విజయరాఘవుఁ గూర్చుటకు.
కనుఱెప్ప వేసితె కలికిరో యిప్పుడు, యెనయంగ వాఁడు నాయెదుట నిల్చిని.
ఎవరు మాటాడినా యేమి నాచెవులకు, నువిద వానిపలుకువలె నున్నదివె. ౩
వేమఱు నెవ్వరి పేరునా బిలిచినఁ, బ్రేమ మన్నారుదాసా యనేపేరు వచ్చీనె.
వా.అని మనోరథసాగరాభంగురతరంగడోలికాకేలికను డేలుబాలికను జూచి
యాచకోరవిలోచన లీచెలువ తలంపు నలువచేనైన నిలుపనలవి గాదని తలం
పునఁ దలంచి యేవెఱవుగానక యీాతెఱవమరులు మఱపింపవలె నని యొక
దారిఁ బూని యారామఁ దోడ్కొని యారామదేశప్రవేశంబు నటించిరఁట
యెటువలెను.

కవివచనము పద్యము.

సీ. రంగుమీాఱినయట్టి రతనంపుఁబావలు పదములఁ గీలించెఁ బడఁతి యొకతె
జాఱుపైఁటచెఱంగు చక్కఁగా సవరించి కైదండ యొసఁగెను గాంత యొకతె
బంగరు పనిహర్వు బాగుగాఁ గనుపట్టి హరిగ వేడుకఁ బట్టె సతివ యొకతె
జతన పరాకు హెచ్చరిక యటంచును సారెకుఁ బల్కెను సకియ యొకతెఁ [డు
అడపమునుగిండి కాళాంజ ములరుసురటి,పొంకముగఁ గొందఱితివలుపూనిరంపు
లలితగతి మీాఱెడు వసంతలక్ష్మియనఁగ;వనజలోచన యుద్యానమునకు వచ్చె.

ద - మోహనరాగము - రూపకతాళము.

శృంగారవతులెల్లఁ జెలియనుదోడ్కొని, శృంగారవని లీలఁ జేరి రావేళ.

వా. ఇవ్విధంబున జవ్వని నవ్వనికిఁ దోడ్కొనివచ్చి యవ్వనజాతు లవ్వనవైభవంబు లేమని వర్ణింపుచున్నారు. చెలికత్తెచదివే పద్యం.

సీ. కొమ్మరో చూచితె గుంపులై యున్నవి చంపకంబులును రసాలములును
గన్నరో చూచితె గాటమై యున్నవి నారికేళములుఁ బున్నాగములును
జెలువరో చూచితె చెలువమైయున్నవి నారంగములును జంబీరములును
దరుణిరో చూచితె దట్టమై యున్నవి ఖర్జూరములుఁ గర్ణికారములును
మగువ చూచితె మొల్లలు మల్లియలును, బండిగురివెందపొదలును బొండుమల్లె
లల్లిబిల్లిగ నల్లెడ నల్లుకొనుచు, నలరుగుత్తులు మిక్కిలి నలరె నిచట.

వా. అని పలుకుచు నలసపవమానోపవన విహారంబు సలుపుచు నవ్వని నసీపక శుక శారికానికర కేకికులకోకకలహంసకోకిలాకలకలాహంకారహుంకారంబు వారింపనేరక కోరకల్తను లయ్యెడన మదనదేవతారాధనసాధనంబులు సంపాదించిరంట యెటువలెను.

దరువు - కళ్యాణిరాగము - ఆదితాళము.

విరులు చిదిమితెచ్చె విరిఁబోణి యొక్కతె, మరుని బూజసేయ మలయుచునపుడు.
పల్లవంబులు దెచ్చెఁ బల్లవాధరయొకతె, యుల్లంబులోఁ బుట్టుహాయలు వేలుపునకు
పత్త్రంబు లొక్క శతపత్త్రలోచన రతి, మిత్త్రుని బూజింప మైత్త్రిఁ దెచ్చె. 3
తోయంబుఁ దెచ్చె నొక తోయజనేత్ర, కాయసంభవుని కర్ఘ్యంబు లొసంగుటకు
చందనగంధొకతె చందనంబును దెచ్చెఁ, జందుమేనల్లున కందంబుగాఁగ. ౫
కప్పురగంధొకతె కప్పురంబును దెచ్చె, నప్పంచబాణుని కారతులీయ. ౬

వా. ఇవ్విధంబునఁ బువ్వుఁబోణులు క్రొవ్విరులు దెచ్చి యవ్విరిఁబోణిచేత రతిరాజపూజాసంవిధానంబు నడిపించిరంట యెటువలెను.

పద్యము, కవివచనము.

సీ. సంతసంబున నింకఁ గంతుని బూజించి యింతిమైకాఁక వారింతమనుచు
నంగనామణులెల్లఁ జెంగల్వడిగ్గియ చెంగట నెంతయు రంగుమీఱు
సురపొన్నక్రిందట హరువులుగనిపించఁ బటుపైన విరులచప్పర మొనర్చి
పన్నీటఁ బదనిచ్చి మిన్నగాఁ గనుపట్టఁ దిన్నఁగా గందంపుఁదిన్నెవైచి
చాతురిచెలంగఁ గస్తురిచేతనలికి, నిగ్గుదేఱంగఁ గపురంపు మ్రుగ్గువెట్టి
తమ్మివిరిరేకుపటమునఁ గమ్మవలపు, గోనజవ్వాదిచే నిజభావమలర.

మ రతిదేవిన్ శరాంకుని న్మనుధను ర్బాణంబుల న్గంధమా
రుతను న్నీతకరు న్వసంతు శుకము న్రోలంబకాదంబసం
తతులం గోకిల శారికా ప్రతతులం దత్తద్విలాసంబులన్
జతగూడన్ లిఖియించి నిల్పుచుచటం జాతుర్య మొప్పారఁగన్.

వా॥ ఇవ్విధంబున సంవిధానంబు గావించి బింబాధర లాకంబుకంఠిచే శంబరా
రాతి దేవతారాధనంబు సేయింపఁదొడఁగె యెటులనెను.

కాయసంభవం ధ్యాయామి, భావజ మావాహయామి, సూనశరాసనా
యనమః. సింహాసనం సమర్పయామి, అనర్ఘశీలాయనమః అర్ఘ్యం సమర్పయామి,
వాత్స్యాయనసూత్ర ప్రతిపాద్యాయనమః, పాద్యం సమర్పయామి, త్రిలోకలో
చనా సేచనకాయనమః, ఆచమనీయం సమర్పయామి, మానినీమానాపహారిణే
నమః స్నానోపచారం సమర్పయామి, కనకాంబురుహనాభకాకుమారాయనమః
కనకాంబరం సమర్పయామి, చందనాచలగంధవహస్యందనాయనమః చందనం
సమర్పయామి, అక్షతాయనమః అక్షతాన్సమర్పయామి, కుసుమాయుధాయ
నమః నానావిధకుసుమాని సమర్పయామి, అనుపమానరూపాయనమః ధూపం
సమర్పయామి, విరహిజనప్రతీపాయనమః దీపం సమర్పయామి, హృద్యమోక
వేద్యాయనమః నైవేద్యం సమర్పయామి, స్తంభితశంబరాయనమః తాంబూ
లం సమర్పయామి, రతిరాజాయనమః నీరాజనం సమర్పయామి, సకలజనరంజనా
యనమః పుష్పాంజలిం సమర్పయామి.

వా. ఆసమయంబున భాసురంబుగా వారిజాక్షులారతిరాజున కారతు లెత్తిరఁట
యెటులనెను.

దరువు. ఆరతికెనవచ్చు నీరజేక్షణలు, ఆరతులిచ్చిరి యారతిరాజునకు.

వా. ఈవిధంబున నావనితచేతఁ బ్రోచి తైనవ్రీడానతులు షోడశోపచారంబు
లాచరింపఁజేయింప శంపాలతాంగి సొంపుమీఱ నాభీష్టార్థవిధాన సమ
ర్థుం డైనమదన దేవత నేమని విన్నవింపుచున్నది.

దరువు. వలరాజ నే నీకుఁ బలుమాఱు మ్రొక్కేను, జెలువమన్నారుదాసుఁ
జేకూర్పవయ్య.

వా. అని మఱియు నే మని ప్రార్థింపుచున్నది.

శ్లో. రతీశ త్వత్ప్రసాదేన రఘునాథనృపాత్మజః
మమ నాథో భవే దేష రాజా విజయరాఘవః.

వా. అని ప్రార్థించిన తత్క్షణంబ దక్షిణగాలియైన యయ్యంగనకొంగు ముడి ఘటించె నత్తెఱంగున కనంగుండు తనంగు మానక కృతఘ్నకృతోపకార న్యాయంబున నాయంబు దప్పి యాయంబుజాక్షి కాయంబున గాయంబులు సేయ హాయి లేక హా యని యార్చి తోయజముఖి లజ్జ యుజ్జగించి సజ్జ నున్న యజ్జలజముఖులం దెలియఁజాలక ముజ్జగంబులు తన్మయంబుగాఁ దోఁప నే మనుచున్నది.

పల్లవి - ఖాబి - ఆదితాళము.

అంతఃపురంబున కళు కింతయును లేక యింతిరో వీఁ డేరీతి వచ్చెనే ॥ పదం ॥
ముద్దుఁ బెట్టి ముందుగా మోవి గంటిచేసి, సుద్దులం దేలించిన జాజగాఁడే వీఁడు.
మచ్చికసేసి నాతో విచ్చనవిడిగాను, ముచ్చటలాడిన మునిముచ్చు గాఁడఁటే వీఁడు
నిన్న రాతిరి ప్రొద్దు నీటుకాఁడై వచ్చి, కన్న నామానధనము గొన్న కన్నగాఁడే వీఁడు.

వా. అని మఱియు నే మనుచున్నది.

యదుకులకాంభోజి - అటతాళము - పల్లవి.

తామసము సేయ నేలరా, తమితోడఁ గౌఁగిలీయరా, కాముండు పచ్చి బో
యరా, కాఁకకుఁ దాళఁ జాలరా. ౧
చెలువుండ గుబ్బల నెలవంకలుంచితే, కులుకుసిబ్బెపుగబ్బి గుబ్బలగుమ్మెరా
వలపు రెట్టింప వాతెఱ తేనె యానితే, పలుచని కెమ్మోవి పలుగంటి సేసెరా
నెరజాణ జవ్వాది నెమ్మేన నలఁదితే, గరిమమీఱ నేను గౌఁగిలించెరా. ౨
సంపంగి సరములు సరసుండ చుట్టితే, యింపున జడకొద్ది యేను గొట్టీరా. ౩
- - - - నీవు నన్ను సరగునఁ గూడితే, మమతను - - మెప్పించెరా మన్నారుదాస.

వా. అని మఱియు నే మనుచున్నది.

కేదారరాగము - అటతాళము - దరువు. [రా

చలము సేయ నేలరా సామినీకు మ్రొక్కేరా, తలిరువిలుకాని కేళినిదనివిదీరనన్నేల
ముద్దుఁ బెట్టరా యనిముదమున నే వేఁడితే, నొద్దికఁ జేరఁదీయక యోరమోము సేసేవు

వా. అని మఱియు నే మనుచున్నది.

కళ్యాణి - అటతాళము - పల్లవి.

వింతదాననా నే నీకు విజయరాఘవధీర, యింత దాఁపనేల యెలమి నానతీయరా.
సిగను విరులు చుట్టి జిగిమించు బురుసారుమాలు గట్టి, బిగువు గౌఁగిటఁ జేర్చి ప్రేమ రెట్టింప. చిగురాకుగెమ్మోవి చెలఁగి నే పలుగంటి సేయ, నగినకారణమేమి నామీఁదానె దెలుపరా.

వా అని మఱియు నే మనుచున్నది.

ముఖారిరాగము - అటతాళము.

భూనాథుండవైతే పొగడించుకొనలెఁ గాక, మానవతులతో దొరవైతే
మన్నారుదాస ఫెల్లునా. ౧

నారెకు నీచెక్కిలి నొక్కి సరసాన గోరఁజీరి, గారవంబున ముద్దువెట్టి కౌఁగటఁజేర్చి
చేరి నాపుక్కిటవిడెము చెలిమితో నొసఁగంగా, ఓరిరారాయనిపిలిచి తేనోపవనేవు.

వా.అని మఱియు నే మనుచున్నది.

రేవగుప్తి - అటతాళము - దరువు

నద్దురా నే నీకు ముద్దురా మన మిద్దఱుఁగూడిన
గద్దఱి మదనుని ఎద్దులన్నియు మఱి బద్దుఁబుగాదా. ౧

ఏఁతురా నను వింత సేతురా, ఱూతీరు నాతోను
జాతు లాడేది నీతులుగాదురా రాతిరి వేళ. ౨

మ్రొక్కితి నేను నీకుఁ జొక్కితి దక్కితిని మాయఁ
జిక్కితి నన్నింక మక్కువనేలరా చక్కనినామీా. ౩

సావేరిరాగము - అటతాళము.

ఏలరా నేఁదాళఁజాలరా, చాల నీపై నేను బాళితో నున్నాను
బాలా రమ్మని నన్ను లాలింపవేరా. ౧

ఈడరా నను దయఁ జూడరా, కోడెకాఁడ మరుండు
దాడివచ్చినిపుడు మోడిసేయక జోడుగూడి చేకోరా. ౨

వింటిరా నీ వగలెల్లఁ గంటిరా, తుంటవింటి నెర
దంటబంటు నాపై కంటుసేసీని మాయింటికిరారా. ౩

ఖాబిరాగము - అటతాళము.

మానరా మగని పాద మానరా చాన రమ్మని మోవి
తేన లీరా మేలుదానరా నే నీకు దానరాధేయ. ౧

మెచ్చురా నీమనసు వచ్చురా గచ్చులుసేయక ముచ్చట దీరంగ
హెచ్చు ప్రేమ మీాఱగుచ్చి కౌఁగిలీరా. ౨

పలుకరా నాపై వలపు చిలుకరా యళులకునళుకుదు
చిలుకకు నులుకుదు మొలక వెన్నెలలకు వెలవెల నౌదు. ౩

కన్నెను వయసునఁ జిన్నను వెన్నెలబైటను నిన్నరాతిరిగూడి
నన్నింతయేఁతురా మన్నారుదాస. ౪

వా. అని నుతియించి నే మనుచున్నది.

పల్లవి. రారా మొక్కెదరా విజయరాఘవధీర కలకలనవ్వులు గులికెడుచిలుకల పలుకులు చెవులకు ములుకులయెరా. ౧

మురువిరిశరములు కరికరియురమున మెరయఁగఁ గనువలిదురమున దొరసె.

తుమ్మెద లొమ్మగ దొమ్మిగఁ గ్రమ్మఁగ, గ్రిమ్మరి నెమ్మలు ముమ్మరించెరా॥

వా. ఈహరాన మదన వేదనోన్మాదజనితవికారంబులు బహుప్రకారంబులై తోఁచ నాచిగురుఁబోణి యొక సఖియుంగుఁబోణి యుంకంబునం బొంకంబుగాఁ జొక్కి సొలసి పరవశయై యుండువేళ వాలిచేడె నీలాలక లత్యాదరంబున శైత్యోపచారంబు లాచరించిరఁట యెటువలెను.

ఘంటారవము - ఆదితాళము.

మదవతీమణియొకతె మైనుంచెఁ బన్నీరు సుదతి యొక్కతె పూలసురటిచే విసరె. జలజాక్షి వేఱొకతెచలువగంధమునలఁదెఁగలికి యొక్కతె చుట్టెఁగలువలసరులు. చెలువ యొక్కతె నించెఁ జెందమ్మిపుప్పొడి కలకంఠియొకతె కప్పురంబుగుప్పె. బాలఁతి యొక్కతె గప్పె యలరులదుప్పటి వెలఁది యొక్కతె యిచ్చె విరులచేబంతి. తామరతూఁడులు తఱుచుగ నమ్మేన భామ యొక్కతె నిల్పెఁ బైపై నిఁ జెలికి.

వా. ఇత్తెఱంగున మత్తకాశినులు శైత్యోపచారంబులు సేయ నత్తఱి నావిస్తరిచిత్తరుప్రతిమకుఁ జైతన్యంబు గలిగినచెలువునఁ దెలివిఁ జెంది కొంతవంతదీఱి తనయంతరంగంబుటెంతిరాక కెదురుచూచుచున్న యాసమయంబున విలాసవతి యను నెచ్చెలి యచ్చటికి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ద - నాళగసౌరాష్ట్రము - ఆదితాళము.

మురువుగాఁ గాంతిమతి ముచ్చట వెలయింప, విరులచెండుఁ బూని విలాసవతివచ్చె.

వా. వచ్చి యామచ్చెకంటి యచ్చట నున్న నెచ్చెలులఁ జూచి యేమనుచున్నది

ఆహిరి - జంపెతాళము.

చెలియున్నవితమేమి చెల్లఁబో యీవింత, కలికి నేనేరీతిఁ గన్నులఁ జూతు. ౧
ఏనంత రాగాఁన యింతి యెదురుగవచ్చు, నేను జేసిన నేర మేమకోనేఁడు.
ముందుగామాటాడుముచ్చటల్ దెలుపు, నెందుకోనాతోను నేమాటలాడదు.
మీరందఱుండఁగా మెలఁతకు వెతకుఁ, గారణం బేఁగానఁ గలిగినఁ దెలుపరే.

వా. అని పలికి యాబాలికను జేరి యేలాగున లాలింపుచున్నది.

విలాసవతి చదివేపద్యం.

సీ. చెదరిన ముంగురుల్ చెలువంబు మీఱఁగాఁ గొనగోళ్ల దువ్వుచుఁ గొప్పుముర్చి
చిటులుగందపుఁబూఁత బటువుగుబ్బల నఱజాఱు పయ్యెదఁ గొంగుఁ జక్కఁ జేర్చి
డెప్పరంబుగ నంటుపుప్పొడుల్ రాలంగ మెఱసిన చెల్మి నెమ్మేను నిమిరి
చెక్కుటద్దంబుల చెమట పయ్యెద నొత్తి యక్కునఁ జేర్చి నెయ్యంబుతోడ
సఖులలోన నన్నుఁ జాల లాలింపుచుఁ, బ్రాణపదముగాఁగఁ బన్నగున
చిన్ననాఁట నుండి చేసిన చెలిమి చేఁ, బొగున దాఁచ నెపుడు మనసుఁ దనకు.

వా. అనిన విని వనజగంధి యాకనకాంగితో నేమనుచున్నది.

కాంతిమతి చదివే ద్విపద.

మన వీథిలో నిన్న మన్నారుస్వామి, యనువొంద గరుడవాహన మెక్కి రాఁగ
మనమందఱముఁ గూడి మణిసౌధముననుఁ, గనుఁగొంటిమి గదన్నేస్తు చెలంగ మనము
అతఁడోయిగాతఁడో యనహానువొందువాఁడు, విశరణగుణశాలి విజయరాఘవుఁడు
కులసతులుం దాను గోపాలదేవుఁ, గొలిచిరా నపుడు గన్గొంటిమి గనుక
యలరేయి నిదురింప నరుణోదయమునఁ, గలలోన విజయరాఘవశౌరి వచ్చి
తిలకంబుఁ దీరుగా దిద్దెద ననుచుఁ, జెలఁగి చెక్కిలి గోరఁ జీరె నోయమ్మ
మోము మోమునఁ జేర్చి ముద్దిడు నెపము, చేమోవి పలుగంటి సేసెనోయమ్మ
అలరు కుంకుమ గంద మలఁదెద ననుచు, వలుదగుబ్బలు కేలఁ బట్టెనోయమ్మ
కనకాంగి కౌఁగిటఁ గదియింతు ననుచు, నొనర - - - - - - -
కలకంఠి విజయరాఘవుఁడ నే ననుచుఁ, బలికి విరులశయ్యపై నన్నుఁ జేర్చి
కంతుకేళిని గూడెఁగాఁ జేసెఁదియు, నంతలో మేల్కంటినమ్మ వాల్గంటి.

వా. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

కేదారగౌళ - అట - పల్లవి.

ఏమని తెల్పుదు నేమిసేయుదును, కాముండు నామీఁదఁ గడు మచ్చరించినాఁడు.
మన్నారుదాసుండు మమతఁ రెట్టింపఁగాఁ, గన్నెరమ్మని పిల్చి కౌఁగిటఁ జేర్చి
తిన్నని మోవాని తీరుగాఁ గొప్పున, సన్నజాజులు చుట్టి చాల లాలించినది. ౧
కలలోన విజయరాఘవశౌరి నన్నుఁ జేరి, కలకంఠి రమ్మని గారవింపుచును
కలపంబు నెమ్మేనఁ గలయఁగా నలఁది, మొలక చన్నుల మీఁద నెలవంకలుంచినది.
రంతుకాఁడైనట్టి రఘునాథనందనుఁడు, చెంతకు రమ్మని చెక్కిలి నొక్కి
పంతుమీఱంగ - - - - - - - - - నెంచినది. ౨

వా. అని పలికిన కలికి పలుకులు విని యాయువతితో విలాసవతి యేమనుచున్నది.

ఘంటారవము - ఆది - పల్లవి. [గా॥ డంట వే.౧
హెచ్చుకోరిక గోరితివి యెలనాఁగ నీవు అచ్యుత విజయరాఘవుఁ బొరకొంచె
ఆటపాటలచేత నందచందముల మాటలఁ దేలించు మగువ లుండంగను.
సాటిలేనట్టి యాసార్వభౌముని గోర, బోటిరో యిది నీకు బుద్ధిగాదమ్మ. ౨
తల్లి మరుంగు దానవు తండ్రి మూర్ధన్యుండు, చెల్లఁబో తోఁబుట్టు చేకత్తికాఁడు
ఎల్లబంధువులకు నెన్నికైయుండదు, చెల్లె యీమాటలాడఁ జెల్లునా నీకు. ౩
కులముగలదానవు కోరివిజయరాఘవుండె, యెలమిఁ బెండ్లాడితే నెన్నికౌఁగాని
బలిమిముందుగాను న మొపలుకరించితే, జలజాక్షి యదిమిగులఁ జులకఁగాదఁటవే
వా. అనిన విని యాయింతితోఁ గాంతిమతి యేమనుచున్నది.
ద. హెచ్చుగా నామీఁద మచ్చిక గలిగిన నెచ్చెలుల్ వివరింప నీకన్న నెవరె.౧
పరులచిత్తంబులు బాగుగాఁ దెలియుచు నెరజాణమాటాడ నేర్తువే నీవు. ౨
ఎంతకార్యం బైన నింతిరో నీవు చింతసేయక నీవు చేకూర్తు గదవె. ౩
నెనరుతో నెప్పుడు నిను నమ్మువారల యెనలేనిపంతంబు లీడేర్తుగదవె. ౪
నీవంటి చెలిగల్గ నీరజలోచన యీవేళ నాకోర్కె లీడేఱుటరుద. ౫
వా. అనిన విని యాకుటిలకుంతల యఘటనఘటనాచాతుర్యధుర్యగనుక యాకన
కాంగి మనోరథానుసారిగా నేమనుచున్నది.

కన్నడరాగము - అటతాళము.

నావంటిచెలియుండ నోవాలుగంటి, యేసంతలేల నేయే పంతదాననా. ౧
తలంచినతలంపు తెలివిడాయెఁగనుక, నలరాజు నైన నీబంటుఁ జేసేను. ౨

సారంగరాగము - ఆదితాళము.

వాలుగంటి బయలుపందిలిఁ బెట్టుదు, గాలిమూటగట్టుదుఁ గలంక నీకేల.
ఎటువంటిదొర నైన నేప లెనంటే, చిటుకు మనకుండాను జేకూర్ప నేర్తు ॥
వా. అని మందలించిన సుందయానను జూచి యాయిందుముఖి డెందంబున
ముదంబు గందళింప నే మనుచున్నది.

కేదారరాగము - అటతాళము.

నీవంతదానవని యేనంత దెలియుదు, నో నెలంది నామనవి నొద్దిక సేయవే.౧
నానాయకునితోను నన్నుఁ గూర్చితివేని, నూనాయుధుని యాన సుదతి నేనీదాన.
ఈసొమ్ము లీతనువు లీసంపదలును, నీసొమ్ముగా నెంచు నెలఁత ముందరను. ౩
వా. అనిపంచిన నాచంచలాక్షి యగ్గలికమీఱ నిర్గమంబు - ౕ - బునటించిన
యనంతరకథాసంవిధానం బెటువలెను.

దరువు, సావేరిరాగము - రూపకతాళము.

పాదగమనని డుదగమన స్వామిద్రోడయుపాదవిం తె
పాదపద్మనడదుగమన స్వామిద్రోహరగండబిరుద।
పాదాలంకారిచెలువ దేవేంద్ర దృష్టిముఖ్యవధాన
పాదావధానయనుచుఁ గటికగమికాఁడువచ్చె॥

వా. ఈరీతివచ్చిన చేరునకాఁడు తనవెంట నెట్టుకొనివచ్చిన కట్టికవారినిం జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

కటికచేరువకానిమాట:—

యెవంండ్రా వోరి మనవాండ్లు యేలినవారు కోవిలకు నామతిరుతానకు వేంచ్చేస్తావుండారు తోలంగించ్చరావోరి। లేరయా వోయి లేరయా. యెయె యెయరావోరి। అల్లా బాంపనవ్వాంణ్ని తోయరా। ఆముసుంగువాణ్ని లేపరా హాహాహా నామిపరాకు పరాకు।పరాకు దొరలు పరాకు।రాజులుపరాకు।విద్యావస్తులుపరాకు। పరాకుస్వామి

వా. అని బరాబరి సేయుచున్నసమయంబున నన్నరనాథుండు మన్నారుసన్నిధికి నేమంబున నామతీర్థంబునకు వచ్చెనట యెటులనెను.

దరువు, ఆహరి - ఆదితాళము.

ఎలమి మన్నారుదాసుం డింతులు గొలువంగాఁ।జెలువ మన్ననారు చెంగటికివచ్చె॥

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన యవ్విభుం డచ్చట నెచ్చువచ్చు నవరత్నసింహాసనంబునఁ జెంగమలాంబికచెంగటం జెలంగ నిరువంకలఁ బొంకంబుగా రుక్మిణీసత్యభామలు కొలువుసేయఁ గన్నులపండు వగుచుఁ దనసన్నిధిసేసి పెన్నిధి వలెఁ గొలువున్న మన్ననారుల సేవించి సాష్టాంగదండప్రణామంబులు గావించి యాచెంగట రంగుమీఱ నొద్దిక గావించిన బంగారుగద్దియమీఁద శతక్రతు శ్రీనివాసతాతయాచార్యశేఖరు లగ్రభాగంబునం గూర్చుండఁ బద్మాసనాసీనుం డై యమ్మహానుభావునుపదేశక్రమంబున శుద్ధాదమనం బొనర్చి యందుఁ గొంద ఱాచార్యశిఖామణులు దివ్యప్రబంధంబులును గొందఱు భాగవతాదిబహుపురాణంబులు వినికిసేయుచునుండ నాకర్ణింపుచు ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రంబులు ధరియింపుచు నయ్యాచార్యవర్యుండు ప్రశస్తంబగు తమ శ్రీహస్తంబునం బ్రసాదించు మన్నారుదాసనామముద్ర భద్రంబుగా వక్షఃస్థలంబున ధరియింపుచు యత్నంబుమీఱఁ గావించిన రత్నమయం బగుజప

సరంబు చేఁబూని యష్టాక్షరీమంత్రజపంబు నలరాజగోపాలమంత్రజపంబు గావించి నిత్యదానంబు లొనర్చి తిరుకళగోపంబులకుఁ దిరువారాధనంబు సేసి తదనంతరంబున ముదంబున మన్నారుసన్నిధి నిలిచి సంతసంబున నింతు లొసంగు చెంగల్వసరంబులను సేవంతులను నింపులునింపు చంపకకుసుమంబులను జాజులఁ గెందమ్ములను జెలువుమీఱు శ్రీతులసీదళంబులను సహస్రనామంబుల నర్చనంబు గావించి ధూపదీపనైవేద్యతాంబూల సమర్పణంబు సేయించి యారాజవదనలుం దానును నీరాజనంబు లొసంగి ధ్వజవ్యజనాతపత్ర చామరదర్పణధారణ ప్రముఖంబు లగు సకలోపచారంబులుం గావించి వచనకుసుమార్చనలుగాఁ దాము విన్నవించిన విన్నపంబులు వినుపించుచు నన్నుతించి సన్నిధవా రొసంగు తీర్థప్రసాదంబులం గైకొని యయ్యింతులుం దాను నాగోపాలున కభిముఖుండై వచ్చి యచ్చటమెచ్చుగా నూత్నంబు లగురత్నకంబళంబులయందు నొద్దియగు రతనంపుగద్దియమీఁద నిందువేదు కతోడం గూర్చుండి చెలువుమీఱఁ గొలువుసింగారంబై యయ్యాచార్యవర్యు లగ్రభాగంబున కలంకారంబుగా వేంచేసి యున్నయవసరంబునఁ గవులు విద్వాంసులు విద్వత్కవులును వచ్చిరఁట యెటువలెను.

దరువు, తోడి - ఆదితాళము.

నీలాలపోఁగులు నీర్కావిదోవతులు, మేలుకుళ్లాయలు మిసిమిదావళులు। శాలువల్ తలపాగలు చలువఱచట్టలు, చాలమెఱయు విద్వత్కవులుఁ సముఖానకు వచ్చిరి॥

వా. ఆసమయంబున గొల్లలచేరువకాఁడైన మల్లుగాఁడు వెఱ్ఱిగొల్లగనుక గట్టునఁ దేఁచుచుఁజిఱ్ఱుమనుచుఁ జేరువనున్నతమగొల్లలంజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

గొల్లచేరువకాఁడేమనుచున్నాఁడు:—

అదొాంగ్రా వాకిట సంద్దడి, మణమణా యెంద్ది, మిణమిణా యెంద్ది, మరమరా యెంద్ది, మిరమిరా యెంది, వెయివెయరావోరి, వొరివొరె చినమల్లుగ, వోరె వొరెపాప, వోరెవోరె చిననూక, వోరెవోరె పెదబొమ్మ, వోరెవోరె చినబొమ్మ, యీడకూళికాడేవాండు తవుడో అంట్టావుంట్టే నువ్వా, వోరెవోరెకూఁడు దిని వస్తివంట్టరా, కూరా కేమిరా ॥ ౧ ॥

మఱొకగొల్లమాట:—వోరెకూరాకె। అల్లబొంపనవాండు సారకాయ గానుగబిండ్డిన్ని యిచ్చెరా ॥ ౨ ॥

మొదటి గొల్ల అడిగేది:—వోరె యే బొంపనవాంద్రా ॥ ౩ ॥

మఱొకగొల్లమాట:—వోరె అల్లబక్కలావాటివాండు, పొట్టిపొడుగాటివాండు, వొకకన్నువ్వూనం వొకకన్ను తెలియదు, చెవిటివాండు, కాలుకుంట్టుతా వచ్చునే నిమ్మపండ్లువలె నల్లనిబొంపండు వాండురా ॥ ౪ ॥

మునుపటిగొల్లమాట:—వోరెవోరె ఆబాపణ్ని యేల వాకిలి విడిస్తివిరా, వానిచేత నేమైనా పరకాలు నాచుకొంట్టివో. దివాళికి రూకా, పొంగటికి రూకా, వుగాదికి రూకా, తలమూయ పాఁతా, ఆముచ్చుబొంపండు రాని కాళ్లె యిరగ్గొట్టిగాని ॥ ౫ ॥

వోరెవోరె చినబొమ్మ యీాడ యేంట్టిరా గుంపు ॥ ౬ ॥

మఱొకండు:—వోరె వీండ్లె విద్యావస్తులురా ॥ ౭ ॥

మునుపటివాఁడె:—వోరె నిత్యాపస్తులా, అయితే నామీాంద వొకపదం వింద్రా.

౮. కూనలమ్మ పెద్దకొడుకు గొల్లమల్లుగాండు, బోనపుటికె యిరుచుక తినేరా పోతరాజువలెను.

మాట:—వోరె చినమల్లుగ అల్లవాండె మద్దెల కోరుకుతావుండ్డాండె తమ అబ్బడితరమా ॥ ౯ ॥

వోరె వోరె అల్లవాండు నాగసరం మింగ్గుతా వుండ్డాండు గొంత్తువబడేనేమో చూడరా ॥ ౧౦ ॥

వోరె అల్లవాం డెంద్దిరా అబక చాతం బట్టికిని వచ్చివుండ్డాండు ॥ ౧౧ ॥

వేఱొకనిమాట:—వోరె అది అబక కాదురా. తంబ్బురంటరా ॥ ౧౨ ॥

అమ్మతోడు తంబురా అది అట్లాం జెప్పరా తంబూరా ॥ ౧౩ ॥

వోరె వోరె అదెందిరా గణం మణం గణం మణం అనేది ॥ ౧౪ ॥

వేఱొకనిమాట:—వోరె అది తాళం రా ॥ ౧౫ ॥

యేమి ఆదితాళమా, అందుక్క మేముతాళం ॥ ౧౬ ॥

వోరె వోరె ఆమద్దెలలోనుండ్డి మాట్లాడువాం డొంద్రా ॥ ౧౭ ॥

వోరె ఆమాట్లాడు వాండ్లు వాళ్లుదా ॥ ౧౮ ॥

విద్వాంసుం డాడేమాట:—వోరె మల్లుగ, యేలినవారు కొలువైవున్నారు, మంచిసమయం దాన మడుక్కునేము విడువరా ॥ ౧౯ ॥

గొల్లమాట:—వోరి నీకు దాన మియ్యకుంట్టె నేమి మరొక బొంపండి కిచ్చేరు పోరా ॥ ౨౦ ॥

అట్లా యేల అనేవురా నీకు అమావాస్యనాడు కూడు వేశేమగాని విడువరా ॥ ౨౧ ॥

గొల్లమాట:—అయ్యా మీకు బాంపలేనా మాయింట్లో కూడు తినరో ॥ ౨౨ ॥

విద్వాంసునిమాట:—వోయి మేము బాంపలముగాదమవోయి మీయింట్లో కూడు దిండ్దుమా ॥ ౨౩ ॥

గొల్లమాట:—అట్లాం జెప్పవోయి, అయితే వోరె వోరె యీపట్టె నామాలబట్టమయ్యను విడువరా వోరె, అల్ల జుట్టువాండు వుండ్డాండె వాండు మాయూవాది బాపలకొడుకు, కర్రలు యేశి యిరికించ్చి నడ్డి యిరగ వడ్డించ్చరా వోరి॥ ౨౪ ॥

వా. అనిన విని వారి పారుష్యంబులు వినలేక కాలుష్యంబున దొమ్మిసేసి యొమ్ముగా నిలిచి దుముదారుగా నడచి యాగొల్లం బడఁద్రోసి విచ్చనవిడిగా వచ్చిరఁట యెటువలెను.

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చియచ్యుతవిజయరాఘవధరాధినాథుని చెంగటంగూర్చుండి మంగళాశాసనంబు సేసిరఁట యెటువలెను.

మంగళానిభవంతు అంగజసరూప! అఖండిత ప్రతాపోస్తు చండకరతేజ! దీర్ఘాయురస్తు తే దీనమందార.

వా. అని నానా ప్రభంగులుగా విద్యాప్రసంగంబు నడపించిరఁట యెటువలెను.

శ్లో. ఔదార్య మంగనృపభంగ విధానధుర్యం
శౌర్యంచ ధైర్యమపి శౌర్యపలాలనీయమ్
రూపం చ పంచశరవీరవిలోభనీయం
యస్యాస్త్యహో విజయరాఘవసార్వభౌమ ॥

చూర్ణిక. అయం కిల సకలమహీపాలమకుటోపలాలితచరణకమలయుగళో వీష్ణేవ విశ్వవిశ్వంభరస్య, విభావీవ భాషాపతే రనువాదఇవ రఘునాథస్య సంవాదఇవ సంవరణస్య ప్రవాదఇవ భార్గవస్య ప్రతిచ్ఛంద ఇవ హారిశ్చంద్రస్య ప్రత్యాదేశఇవభరతస్య ప్రతిబింబమివ చంద్రబింబస్య మూర్తిభేద ఇవ కార్తవీర్యస్య వికల్ప ఇవ కల్పపాదపస్య ద్విరుక్తి రివ దిలీపస్య పునరుక్తి రివ పురూరవసో విరాజమానో, న కేవలం చంద్రఇవ శీతలః తపనఇవ ప్రతాపశీలో, న కేవల మింద్రఇవ భోగీ త్యాగీచ ధనదఇవ, న కేవల మనుకూలో రామఇవ కృష్ణఇవ దక్షిణనాయకోపి, ఇందురివ కువలయానందక

కరో నందకరణిన పరితోషితగోపాలః, సంగీతసరస్వతి, సాహిత్యభోజ, సంగ్రామగాంగేయో వితరణజితరాధేయో విలాసినీజనమోహనరూపధేయో విజయసారథిభాగధేయో విజయరాఘవనామధేయో రాజాయ మధివసతి రాజధానీమ్.

చూళిక—ఖుసుళవిళోభణ మధణే । యాభకరఘుణ ధొవ్వసాధపాయేసో భాహభళభళపద్దో । అరవికారయ వియయరాఘవో వియయ ॥ ౧ ॥

అపభ్రంశము—పుణుకావిగోడితుంహే । దత్తూణ మణేణ్ణ రూపు అసమాణు తాయియ నిబ్భరవిరహా । స్పహోవు మణ్ణారుదాసు భూపాళు ॥ ౨ ॥

ప్రాకృతము—భద్దం దేయు పుణేతుహ చంపయ రణ్ణప్ప యేససంచాళో హారిద్దణంయుతిడుజ్జ్వల సుందిరవిహాయిరాయు రాయగోపాళో ॥ ౩ ॥

పైశాచి—సౌవజ్యో గుసవంతో బహ్మసహచ్చానుపూళసద్దమహాదానో నార్య వెన్ను సమానో ళోకవిళోకస్స పున్నినుచందో ॥ ౪ ॥

శౌరసేని—విదదయసో వత్తిదిసో । జయయి సుహద్దణ్ణిదోయేసో కణ్ణపరభత్తి సీళో ఋణ్ణారుదాసో మహీపాళో ॥ ౫ ॥

మాగధ—పుశుపశరాశన శరిశే రూవేణ హారియ్య మహీమాయే దాణేహిం రాహేయే వియయయి రహుణాహశామిసంతానే ॥ ౬ ॥

దేశి—తివాఘవణకర్తారు తుమం ధణేసుదాతారు గాణబయుకారు సమరహాళబ్బాళదు నెదారు మహోదారు మన్నారు ॥ ౭ ॥

డిండిమము—కాంచివల్ల ద్వలగ్నకం । ప్రాంచదుచ్చ స్తనద్వయం కాచి దంబుజలోచనా । రఘునాథనందన నాథ తే త్వామ్ ॥ ౮ ॥

రూపకతాళము:——చందనాచలకందరోదర మందమారుతబృందసోదర నందకోవిదనంద్య సద్రసతుందిలోదితకందళోజ్జ్వల ॥ ౯ ॥

వర్ణము—లలితస్వభావ కలితప్రభావ రిపుభంగకృతిచంగ రణరంగభీమ దినప్రదానప్రదాన ప్రధావిప్రహర్షణోజ్జ్వలా విజయరాఘవ ధరాపురందరా

శ్లో. భునక్తు వసుధాతలం విజయరాఘవక్ష్మాపతిః
వ్యనక్తు కవితాస్థితిం విజయరాఘవక్ష్మాపతిః
నయం వ్రజతు మానవం విజయరాఘవక్ష్మాపతిః
శ్రియం భజతు సర్వదా విజయరాఘవక్ష్మాపతిః ॥ ౧౧ ॥

శ్రియం భజతు సర్వదే త్యత్ర లిఙ్ లోట్ తవ్యప్రత్యయానాం విధాయకత్వాత్ సార్వైశ్వర్యసిద్ధతయా పునర్విధానం కథం సిద్ధసాధనత్వాత్ । విధే రజ్ఞాత జ్ఞాపకత్వాత్.

కిముచ్యతే భోక్తా భునక్తు వసుధాతల మిత్యత్ర "ఐంద్రంపదం భూమిగతో నభుంక్తే" ఇతిరఘువంశప్రయోగానుసారేణ ఆత్మనేపదే ప్రయోక్తవ్యే కథం పరస్మైపదప్రయోగః.

అత్రేద ముత్తరం భుజోనవన యితి సూత్రానుసారేణ అనవనార్థే త్యాత్మనేపదవిధానా. న్నాయ మాక్షేపః।నచ వాచ్యం। తర్హి తత్ర కాగతిరితి। అత్ర అనుభుంక్తే అనుభవతీత్యర్థః తథాచ న దోషః.

మాట:—అవునోయి యెషువంట్టి భ్రాంత్తుం డయినా యిషువలె భ్రమసుకొనునా। భుజిధాతువుకు అనుభవ మర్థ మని యెషువలె చెప్పచున్నావోయి ॥ ౧ ॥

వజ్రశుంఠ మల్లుభట్టిగాండు యేమోయి అనే అట్టు ఆయనా నాబ్రదుకు॥
యిషువంటి బ్రహ్మిష్టోబ్రష్టు కొడుకును యేమోయి అనవచ్చునా
వోరి నీవలె వుభయతో బట్టి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోకవుంటి నమరా ॥ ౩ ॥

వోరీ నీవు పుట్టి మూం డాయిత్తారాలు లే నిన్నటి సుడుపడవు।నావంట్టి యోగ్యుణ్ని జూచి యేమి వదరేవురా శునకం వలె। పాదరక్షలు తీసి రెండు ప్రహరింత్తుమో ॥ ౪ ॥

వోరి వృద్ధగార్దభమా। నోరుగల దంచున్ను నెత్తినోరు బెట్టుక కూయ వచ్చినాండవు। కపోలతాడనం శేతునో।త్వమేవ గార్దభః ॥ ౧ ॥ త్వమేవ శునకః॥ ౨ ॥ త్వమేవ సూకరః ॥ ౩ ॥

వా.అనిన విని నృపాలుం డే మనుచున్నాఁడు.

నాయనిమాట:—తాళరోయి యేలకూశేరు.

విద్వాంసుఁడు:—పః పః పః పరాకా। రాఁరారాముకి సిసిసిసీత యేంగావలెను.

నాయనిమాట:—భళానోయి మంచ్చాక్షేపం।యేమి అంచ్చున్ను వుంటిమి యిటువంట్టి యెత్వమా నీవు.

వా. అని యొకనిం జూచి చేసన్న చేయఁగా నే మనుచున్నాఁడు.

మాట:—ఔ కుంభకర్ణునికి భీమసేనుండు యేంగావలె.

పాః పాః పాః పాః ప్రప్రప్రప్రతిబంధి పట్టుచున్నాండవు.

⟶ లయగ్రాహి. ⟵

భావమునసిన్నుఁ గులదైవతముగాఁదలఁచి సేవయొనరించు విబుధావళికి నెల్లన్
శ్రీవిజయలాభములు భూవిదితకీర్తులును దేవపతిభోగమును ధీవిభవముల్ దం

తావళసమూహములు తావులతురంగములు కావలయు గ్రామములు వేవగలసొమ్ము
లీవిగఁడుఁగల్గుధరణీవలయమందు నవురా విజయరాఘవ మహీవరవరేణ్యా ॥౧॥
తావిజగజంపుసిగపూవులసరుల్తళుకుమోవిపలుగెంపుబురుసావలువసొంపు
లీవిదులకింపనొకతావి చురుకున్నరుతు మావుపయినెక్కి పురిలో వెడలిరాఁగా
నీవగలుఁజూచి చెలి రేవగలుఁజొక్కుచును బూవుజముదాడిదొరహావళికిఁజిక్కె
న్నా వెలఁదినేలుకొనరావలదె నీవుదయతో విజయరాఘవ మహీవరపరాకా-

క. భూతలమున శిబికర్ణులు, దాత లనే సుద్ది సుద్దబ్బఱ వినఁగం
చేతఱ వదాన్యుఁ డెవ్వఁడు, రా తంజావూరివిజయరాఘవనృపతీ.

వా. అని యీవిధంబున నానావిధలౌకికవైదికప్రసంగంబులు నడచుచున్న సమ
యంబునఁ బుడమితేఁడు గడియ లడుగు మనెనఁట యెట్లువలెను.

నాయనిమాట:—ఘడియ లడగరా.

అణ్ణాగళుమాట:—ఘడియారం ఘడియారం.

వా. ఆసమయంబున గడియారమువాఁడు వచ్చి గడియలు విన్నవించెనఁట యెట్టు
వలెను.

శ్రీరాజగోపాలస్సహాయః। ఘడియలు యిరువయి.

వా. అనిన విని యవనీశ్వరుండు దిగ్గున లేచి యగ్గలిక మీఱ మన్ననారుల సన్నిధిఁ
జేరి సన్నుతిచేసి పల్లవాధరలు గొలువఁ బల్లకి యెక్కి యుల్లంబు రంజిల్ల
మెల్లమెల్లన భేరీమృదంగపణవపటహముఖరవఢక్కాహుడుక్కాది వాద్యధ్వ
నులు డక్కటిగాహంబులఁ బిక్కటిల్ల నందంబుగా వందిమాగధబృందహృ
ద్యానవద్య గద్యపద్యారావంబులును భూనభోంతరాళంబుల బొదుకలంగ
రాజాధిరాజులు కైజీతంపుపౌఁజులు నెన్నందగు మన్నెదొరలు నసమానుల
సమానసాహసంబున మీరుహాసము వారును నద్వంద్వులగు విద్వత్కవులును
జాణ లగు గాణలును బ్రవీణు లగు వైణికులును నటచేటపీఠమర్దవిదూషకులుఁ
గొలువ నగరప్రవేశంబు నటించిన సమయంబున విలాసవతి వచ్చెనఁట
యెట్టువలెను.

దరువు, సైంధవి - ఆదితాళము.

గజనిమ్మపండు చేకానుక పూని విజయరాఘవునిజేర విలాసవతి వచ్చె.

వా. ఈవిధాన వచ్చినవిలాసవతి దగ్గఱ నున్న యొకానొక హెగ్గడినిం జూచి
యేమనుచున్నది.

విలాసవతిమాట - వో యక్క మీ యేలినవారినను యే మక్క, విలాసవతి వచ్చె నని విన్నపం శేయవక్క.

వా. అనిన విని యగ్గలిక మీఱ హెగ్గడికత్తె యేలినసామితో నేమనుచున్నది.

హెగ్గడికత్తెమాట — వో సామి యెవరో విలాసవతి యట వచ్చినానని యిన్నపం శేయును నె.

వా. అనిన విని యానీశ్వరుం డేమనుచున్నాఁడు.

నాయనిమాట -- అవును మంచిదే పిలవ్వో

వా అనిన విని హెగ్గడికత్తె యే మనుచున్నది

హెగ్గడికత్తెమాట - రావో విలాసవతి యేలినవారు పిలిచేరు.

వా అనిన విని వారిజాక్షి చేరవచ్చి యే మనుచున్నది.

విలాసవతి — మొక్కేను మొక్కేనయా చక్కని మన్నారుదాస.

వా. అని యాగజయాన విజయరాఘవధీరునికి గజనిమ్మపండ్లు కానుక యిచ్చిన నామేటి యాంబోఁటినిం జూచి యే మనుచున్నాఁడు.

దరువు — ఎవరంపఁగా వచ్చితి వెవ్వరిదానవు, జనరాల తెలుపవె జాగు సేయకను॥
నినుజూచినంత నెమనసు చల్లనయ్యాని, వనజలోచన నీవువచ్చినపని యేమి॥ ౧॥
రాకేందువదన నీ రాకమాకొకమేలు, చేకూర్పవచ్చిన చెలువునఁదోఁచె ॥ 3 ॥

వా అనిన విని యానవఁబోణి యే మనుచున్నది.

విలాసవతి చదివే పద్యం.

సీ. శ్రీరాజగోపాల శౌరి చెంగమ్మయు గరుడవాహన మెక్కి కదలిరాఁగ
రాజచంద్రునిపుత్రి రాజబింబానన యలకాంతిమతి చూచి యపుడు మిమ్ము
నారాత్రి కలలోన నక్క ఱమీఱంగఁ గలసినయట్లుంటఁ గలఁగి మిగుల
విరహాంబుచే సొక్కి మరునికాఁకకు స్రుక్కి మనను నీపైఁ జిక్కి మమత హెచ్చఁ
బ్రాణపదమైన నన్నుఁబిల్చి పద్మగంధి, స్వామికిని దెల్పు మనుచును సంగఁబనిచెఁ
గాంతిమతి చెలువంబు నేఘనతమీఱ, విజయరాఘవ తెల్పెద వేడ్క వినుము.

వా. అని వెండియు నా వేదండయాన యామండలాధిపునితో నేమనుచున్నది.

విలాసవతి చదివేద్విపద.

అయింతి మరుదంతి యంగరులబంతి, కాయజుచికటారి కలికి మిటారి
ఘనసీలవేణి పంకజమృదుపాణి, విరులికెక్కిన మొల్లవిరిఁబోణి యల్ల
కమలాక్షి పాలిండ్లు గజనిమ్మపండ్లు, విమలాంగి కరములు విరులసరములు
కలకంఠి గళము చొక్కపుశంఖకులము, చెలువకర్ణంబులు శ్రీవర్ణము లగు

హారిణాక్షి కెమ్మోవి యమృతంపు దీవి, తరుణిపల్కు దురు కుందమ్ముల నెదురు
వామాక్షిముక్కు సంపఁగిమొగ్గనిక్కు, భామినినేత్రముల్ పద్మపత్రములు
కలికికన్బొమలు నంగజు వింటి కొమలు, జలజనేత్రముఖంబు చంద్రసఖంబు
తొయ్యలిముంగురుల్ తుమ్మెదసరులు, నయ్యంగనవిలాస మలవియె పొగడఁ
దామరసేక్షణ తనుకాంతిచేత, హేమసౌందర్యంబు నెపుడు జయించుఁ
గలకంఠి యూరుప్రకాశంబుచేత, లలిత మా రంభావిలాసంబు మించుఁ
గరిరాజగామిని కనుఁగవజిగిని, హరిణవికాసంబు హరియింపఁ జూచుఁ
గలికి నెన్నుదుటి చక్కఁదనంబుచేత, నలశశిరేఖ యొయ్యారంబు మించుఁ
దరుణినాసిక తిలోత్తమనుతిఁ గాంచుఁ, గురులచేత సుకేశికొమరు వహించు
నచ్చరపూఁబోణు లందైన యుల్ల, మచ్చెకంటికిఁ గాంతిమతి కెన గలదె
సకియ ప్రత్యక్షపాంచాలశయ్యలను, సకలప్రబంధముల్ చదువంగ నేర్చు
సంపూర్ణచంద్రాస్య జంత్రగాత్రముల, నింపొంద వీణ వాయింపఁగా నేర్చు
పదపద్యగద్యముల్ బహువిధోల్లేఖ, లొదవఁగా రచనసేయువిధంబు నేర్చు
వెలఁది నాటకములు వింతవింతలుగ, వెలయించి కేళికల్ వినుపింపనేర్చు
వ్రాలు ముత్తెము లన వ్రాయంగనేర్చు, లీలఁ జిత్తరువులు లిఖయింపనేర్చు
మన్నారుదాస వేమాట లింకేల, నిన్ను మెప్పింప మా నెలఁతయే నేర్చు.

వా. అని మఱియు నే మనుచున్నది.

పదము - మధ్యమావతి - అటతాళము.

ఎన్నరానివలపు యింతికి నీమీఁద, మన్నారుదాసధీర మక్కువ నేలుకోర॥౧॥
తుమ్మెదనారిగల తుంటవిలు పూని, కమ్మవిల్తుండు చాల గాసి సేయంగను॥౨॥
వెలయంగ వెన్నెల వేఁడిమిఁజల్లుచుఁ, గలువల చెలికాఁడుకడుమచ్చరింపఁగను॥౩॥
తమ్మివిరి పుప్పొడితావి పైనింపుచుఁ, దెమ్మెర ద్రిమ్మరి దొమ్మి సేయఁగను॥౪॥

వా. అని మఱియు నే మనుచున్నది.

విలాసవతిచదివే పద్యము.

క. కులమున గుణమున రూపున, నిల నలకాంతిమతివంటి యింతులు గలరే
చెలువకు నీవే తగుదువు, తలఁపఁగ నాయింతి నీకె తగును నరేంద్రా.

వా. అనిన విని యవనివిభేత యతిచమత్కారవచనరచనావిలాసవతి యగువిలా
సవతినిం జూచి యే మనుచున్నాఁడు.

నాయకుండు చదివే ద్విపద.

చెలువ మన్నారును జెంగమలమ్మ, పులుఁగుఁదేజీ నెక్కి పొదలుచు రాఁగ
సేవింపుచును వచ్చి చెంత రాణించు, సౌవర్ణ మగునొక్కసౌధంబునందుఁ

బ్రతిలేని రతనంపుప్రతిమన మించు, నతివ నొక్కతెఁ జూచి యచ్చెరువంది
యేరాజకన్యయో యీరాజవదన, యేరాణియో యయ్యారమయ్యారె యనుచుఁ
జాల నామదిలోన సంతసం బంది, బాలికామణిపయి బాళి దలిర్పఁ
బరఁగుగోపాలుని ఫాల్గునోత్సవము, నెఱవేర్చి తగువారి నెమ్మితోఁ బనిచి
యింతినిం బెండ్లాడ నేఁగోరియుంటి, నింతలో వచ్చితి విందీవరాక్షి
యిద్దఱికోరికె లీడేఱె ననుచు, ముద్దియతోఁ దెల్పు మోదంబుమీఱ.

వా. అని యాభూభరణుం డాభరణాదుల బహూకరించి పంచినఁ జంచలాక్షి యే మనుచున్నది.

విలాసవతి చదివేపద్యము.

క. స్వామీ నీతోఁ దెల్పిన, యీమాటలు రాజచంద్రుఁ డెఱుఁగకయుండన్
నీమంత్రుల నట పంపుము, తానుసమున కింకఁ జెలియ తాళదుసుమ్మీ.

వా. ఇవ్విధంబున నవ్విలాసవతి యన్నరనాథునితో విన్నవించి మగుడి నచ్చు సమయంబునఁ గాంతలమేలుబంతి యైనకాంతిమతి మకరకేతుకిరాత దురాసదశరాసనటంకార హుంకారంబు సైరంపలేక చంచరీకఝుంకారంబు వారింపలేక కీరంబుల దాగి మీఱలేక తనడెందంబునం గందళించు కుందుఁ దీర్ప నేర్పరి గాక యీచందంబున నిందుకందర్పసుందానిలాదుల దర్పంబునఁ గదా యని తన వీఁక విడువలేక శాఁకలఁ బెట్టు రాకానిశాకరుని స్వకీయహృదంతరనిరంతరితనిశిత శరనికేతనుని మకరకేతనుని నిందించె నఁట యెటువలెను.

కాంభోజి రాగము - అటతాళము.

పదరెదవదేర వెన్నెలరాయ, పదరెద వదేర నీకు నే పగదాన నఁటరా।
బెదరించేవేమిరా విజయరాఘవేంద్రుని, ముదమునఁ దోడ్కొనియిదె చెలివచ్చీని॥
నామాటవినురా కల్వలరాయ, నామాటవినురా మోరినీకు మోమోటలేదా
రామాపాంచాలునిరఘునాథతనయుని, ప్రేమతోఁ దోడ్కొనిరామయిదె వచ్చీని॥
చెనకేవదేరా వెన్నెలరాయ చెనకేవదేరా, నీవు నాపైఁ గినుక సేయుదురా
మనసిజాకారుని మన్నారుదాసుని, వనజాక్షి తోడ్కొని వచ్చీని యింతలో॥పద॥

వా. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

కవి. చెక్కిలి నొక్కుచుఁ జిన్నిచన్నులు చీరి పుక్కిట విడె మొసంగి బుజ్జగింపుచును
అక్కునఁ గదియించి యంగజుకేళిని నన్నుఁ గ్రక్కునఁ బైకొని రాకాఁక దీఱఁగను॥౧॥
ముచ్చట మీఱంగ మోవి యానుచును, దచ్చనవగ బాలఁ దమి హెచ్చనిపుడు
అచ్యుతవిజయరాఘవ యాదరింపుచుఁ, బచ్చవిల్తుని కేళి బాస నన్నేలరా॥౨॥

వా. అని పలికి కాంతిమతి చెంతనున్న యింతులతో నేమని యాలోచన చేయుచున్నది.

ద. పంతముల్ పల్కెఁ గాఁ బలుమాఱు మనతోడఁ గాంతుని దెచ్చునా కాంత యీ వేళ
దొరకునో దొరకదో తొయ్యలికి సుఖంబు దొరకిన మనసిచ్చి దొరమాటలాడునా
మచ్చరంబున నద్దిగుగన లీమాటలు అచ్యుతవిజయరాఘవు నాలకింపనిత్తురా॥

వా. అనిన విని వనజముఖితో సఖీమణు లేమనుచున్నారు.

ద. తలిరుఁబోణి యింత తాలసించినపుడె, చెలువ నీ తలఁపెల్లఁ జేకూడె నమ్ము॥౧॥
మంచియుపశ్రుతి మాకు నరో వినవయ్యె నెంచిన కార్యంబు నిదిగో ఫలియించు॥౨॥

వా. ఆ సమయంబున మన్నారుదాస భూపాలుని రూపరేఖావిశేషంబులు గనుంగొని యనన్యజనన్యజన్యాసన్యధీనస్వాంతయై కాంతిమతీకాంతకు సమాగమసంతోషంబు సూచింప ధీచమత్కృతిం గనుపట్టఁ జట్టుఁగైదువ బోదు పట్టంపు రాణియైన శోణాంభోరుహాకీరవాణి ముద్దుమీఱ నెఱుకతయై వచ్చె నంత యిట్లనెను.

ద. చెలువ మన్నారుదాసుపై వలపు నిలుపలేక, కలవరింపుచున్న కాంతిమతికిఁ।
దలఁచిన తలఁపెల్లఁ దార్కాణగాఁ దెల్ప, నల చెంగమ్మ యెఱుక చెలువయై వచ్చె॥

ద. వచ్చె నెఱుకత హెచ్చు సొమ్ముల వన్నె మిన్నగ మెఱయఁగ,
మెచ్చుగా నల కాంతిమతికిని మేలుగా గుఱి దెల్పుచు ॥౧॥

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన చెంచుమించుఁబోణినిం జూచి నెచ్చెలి సంతసంబునఁ గాంతిమతికి నేమనుచున్నది.

చెలికత్తె చదివే ద్విపద.

విను కాంతిమతి యెఱుకపింత యీ వేళ, మినుకు బంగరుచాయ మెఱయు నెమ్మేను
సుప్పాణిముత్యాల సొబగుకమ్మలును, గప్పురా జిగిమించు కస్తురిబొట్టుఁ
బలుచని చెక్కులు బటువు పాలిండ్లుఁ, జెలువైన కెంగేలఁ జెలఁగు బెత్తంబు
జాఱుకొప్పున నొప్పు సంపంగిసరులు, నారమా వజ్రాలసందిదండలును
బటువుముత్తియముల బన్నసరాలుఁ, గటిని ఘటించిన కనకాంబరంబు
విరులచెండును నెమ్మిపింఛంబు మెఱయ, నురమున బురుకనిహారాయలు గాఁబూని
తలఁపులో నర్థంబు తార్కాణగాఁ గఁ, దెలుపు మటంచుఁ బ్రార్థింపఁగా జనులు
ఎఱుకత యొక్కతె యిదె రాజవీధి, నొఱపుగా వచ్చుచు నున్నదో యమ్మ.

వా. అని విన్నవించిన వన్నెలాఁడినిం జూచి కాంతిమతి యేమనుచున్నది.

కాంతిమతిమాట— ఓవాలుగంటి యీచెంచుమించుఁబోణి నాపాలవెలయు గోపాలునిపట్టంపురాణియే తప్పదు. ఇప్పుడు గ్రక్కునఁ దోడి తేవే.

వా. అని పలికినఁ గలికిపలుకులు విని యౌవనజగంధి యెఱుకతసరసకు మరలి మరలి వచ్చి యేమనుచున్నది.

చెలికత్తెమాట—రావే యెఱుకలమచ్చెకంటి మానెచ్చెలి పిలిచీని.

వా. అనిన విని యామెచ్చులాఁడి యచ్చటికి వచ్చి నఁట యెటువలెను.

వా. ఈకరణి వచ్చిన శాకునికకోకిలాలాపను జూచి కాంతిమతి సంతసంబున నే మనుచున్నది.

ద. సంపంగితోఁటలో సొంపొందు దేవతవో, యింపొందు నీపట్న మేలు దేవతవో।
క్రొమ్మ నినుఁజూడఁ జెంగమ్మ తలంపయ్యె, నమ్మ నీ వెవరమ్మ యానతీవమ్మ।
కెంగేల నీవిపుడు గీలించు బెత్తంబు, చెంగోలువలెఁ దోఁచె బంగారుతల్లి॥

వా. అనిన విని యేనాదిమానవతి చెలువుగాఁ దా వెలయు నెలవు లే మని తెలుపుచున్నది.

ద. రాకాసిరాయలఁ జీకాకుచేసిన, రాకొమరునియింట రాణించియుంటి ॥౧॥
దుండి యాబండిపొలదిండిఁ జెండాడిన, దుండగీనివీట మెండుగానుంటి ॥౨॥
యెలమిదక్కినదొరకిరవుమాకిపుడు, వెలయుమన్నరుదానువీటనిపుడున్నాను॥

వా. అనిన విని యన్నారీమణి మన్నారుదాసనామధేయవర్ణనాకర్ణనంబున నంతరంగంబున సంతసంబంది భ్రూతారాదృగ్వికారాదులై చెలంగు నాంగికానుభావంబులును శృంగారసూచకంబులైన వాచికానుభావంబులును దనరఁ దనచెంతనున్న యింతులం జూచి చిఱునవ్వు నవ్వి యగ్గలం బైనసిగ్గునఁ గించిదవనతవదనయైన చంచలాక్షిని జూచి యాచెంచుమించుఁబోణి యే మనుచున్నది.

ఎఱుకతమాట—యెరుఖాడు గెరుఖాడు గెరుఖాడుగే దుండి, నీవు తలంశిన తలంపు నీవు తలంశినతలంపు నిజముగా శెప్పేనే నిజముగా శెప్పేనే, నిక్కముగా శెప్పేనే, తార్కాణగా శెప్పేనే, తార్కాణగా శెప్పేనే, దుండి, అమ్మాయమ్మ అమ్మాయమ్మ యీబురుకనికి యీబురుకనికి బువ్వ దేవే బువ్వ దేవే, అవ్వగురిసూడ మొరంటెలో ముత్యాలు దేవే ముత్యాలు దేవే, దుండీ.

వా. అనియెఱుకల మెఱుంగుఁబోణి తనశిష్టాభీష్టదేవత నే మనికొనియాడుచున్నది.

ఎఱుకతమాట—శ్రీరాజగోపాల, దొరకానాథ, బంగారుమన్న, శెంగమరేండా, శెండలంకార, వండువరావది, నల్లనిదేసర, గొల్లలసామి, చంపకవనవాస,

సంపంగిరాయ, విజయరాఘునవరద, విజయసహాయ, నీవేనేనయి, నాతలం పున నిలిశి, యీాకలికి తలంశినతలంవు, నిజముగా, బలుకవయ్య, నిక్కముగా బలుకవయ్య, తార్కాణగా బలుకవయ్య.

వా.అని యెఱుకలబుట్ట చేపట్టి రాజచంద్రునిపట్టి చేపట్టి యేమనుచున్నది.

అమ్మాయమ్మ, అమ్మాయమ్మ శెయిసూపు శెయిసూపు శెయిసూపవే దుండి, దనముగల శెయ్యే, దాన్యము గలశెయ్యే, బంగారు శెయ్యే, భాగ్గ ముల శెయ్యే దుండి, అటునిటు సూడక నేశెప్పేగురివూంకొని వినవే వూంకొని వినవే దుండి, కండ్లంటే తోడు, కడుపంటే కొడుకు, కంటెంటే మగండు వొండే రెండే వొంను.

వా అని మఱియు నేమనుచున్నది.

ద. మదిరాక్షి హెచ్చుతలంపుమదిసిదలంచితివి,అదినీకుఁదెలిపెదనతిచయేమిచ్చేవే॥
అలరువిల్తుండు మించుచెలువుండునీకుఁజేరఁగలగంటివిరేయి కలకంఠియీావు॥

యెఱుకతమాట—అమ్మాయమ్మ, అతం దేవితమువాం డంటా అడిగేవే, అతం దేవితమువాం డంటా అడిగేవే, అయితే తెలిపే వినవే దుండీ.

ద.జనియించితంద్రికిజయ మొసంగినవాఁడు, అనిపంపులనుబగరననంచినవాఁడు॥
మదవతి యెదయందు మచ్చగల్గినవాఁడు, పదియారుదానలఁ బరగినవాఁడు॥
కనకగర్భంబునఁ గనకాబ్జదేవికిఁ దనయుండై చనుబాలు ద్రావినవాఁడు॥3॥
ప్రతిదినం బొకకోటిబాపల కన్నంబు, యితవుగాఁ బెట్టించియిల యేలువాఁడు।
వేయాఱు వెలఁదుల వెలయించుదక్షిణ,నాయకుండనిమించినలువొందువాఁడు।
అతఁడె నీపతి యగు నందుకుఁ దార్కాణ,యితవైన నెచ్చెలి యిదిగో వచ్చీనే।

వా.అని పలికి యాకలికి చిలుకలకొలికిచేత సకలబహుమతులుఁ జెంది యాయరు ణారవిందేందిర నిజమందిరంబు సేరుసమయంబున యువతిచెంగటికి లసమాన సోల్లాసవతి యగు విలాసవతి వచ్చి యేమనుచున్నది.

కళ్యాణి రాగము - ఆదితాళము.

ఫలియించె నీకోర్కె భామరో నేఁడు,చెలువమన్నరుదాసుండు చెలియఁ బెండ్లా [డునే.

వా.అని మఱియు నేమనుచున్నది.

కళ్యాణి రాగము - ఆదితాళము.

వీనులవిం దాయె విజయరాఘవుని మాటలు,
మానవతిరో వినుము మనను చల్లనయ్యాని॥

చక్కఁదనంబునకు సాటి యెవ్వరు లేరు, ప్రక్కకు వచ్చెను పణఁతి వగవనే లె
చెక్కిలి నొక్కి నేను జేరి చనవునఁ గూడి, అక్కఱతో నిన్నాదరించేవ ననెనే
కమ్మని మోవాని కౌఁగిట బిగియించి, కొమ్మవిరుల దువ్వి కొప్పు సవరించి।
ముమ్మడించిన ప్రేమతో ముద్దుఁబెట్టి, యెమ్మెకాఁడు నిన్నెంతైనలాలించేవ ననే.
వా. అనిన విని కాంతిమతి యాయింతి నేమని యుపచరించుచున్నది.

కాంతిమతిచదివే ద్విపద.

నీవను తేప యోసెలఁత గల్గఁగను, నీవిరహాంబుధి నేనీఁదఁగంటి
వనిత నీవనెడు సర్వాంజనం బొదవఁ, దనప్రియుం డనెడు నిధానంబుఁ గంటి
లలన నీ వనుకల్పలతిక గల్గఁగను, దలఁప నాదుమనోరథఫలంబు దొరకె
కలికి నీవనియెడి కంలశాబ్దిలహరి, గలుగ వాగమృతంబు గలిగె నావాల
ఉచితోపకృతికిఁ బ్రత్యుపకృతి యెట్లు, రచియింప నేర్తునే రాజీవనయన
తనవద్దనుండెడు తరుణులలోన, ననరైన నీవంటి నెచ్చెలి గలదె
ఇంకొకపారి నీ పీపల్కులెల్లఁ, గొంకక తెల్పవే కొమ్మ నాతోను
మన్నారుదాసుండు మన సిచ్చి నీవు, విన్నపించిన దెల్ల వినియెనా నేఁడు.
వా. అని నెచ్చెలితోడ ముచ్చట లాడుచు నచ్యుత విజయరాఘవసార్వభౌముని
యాప్తజనాగమనంబుఁ బ్రతీక్షింపుచు వారిజాక్షి యున్నయనంతరకథాసం
విధానం బెటువలెను.

కవివచనము పద్యము.

చ. ఎనయఁగ నవ్విలాసవతి యింపుగఁ బల్కినయట్టి పల్కుల
న్మనసున మాటిమాటికిని మానిని చెల్వమి ప్రేమనెంచుచుం
గనకవిభాంగి కాంతిమతి కన్నులఁ గట్టిన యట్టు లుండఁగా
మనసిజబాణవర్షములు మన్నరు దాసుఁడు నోర్వ కిట్లనున్.

భైరవి రాగము - ఆదితాళము.

చాలా దయవాఁడనె సరగున నన్నేలుకోవే,
యేలనే యీమోడి యెలనాఁగ నీకిపుడు ॥ ౧ ॥
చక్కెరమోవి యొసంగి చవులఁ దేలించితే,
చొక్కమౌ మురువు ముత్యములు సుదతి యిచ్చేనే ॥ ౨ ॥
గారవఁబున నన్నుఁ గౌఁగిటఁ జేర్చితే, నీరాజిదుప్పటి నెలఁత యిచ్చేనే॥౩॥
వచ్చవిల్తునికేళి బాగుగఁ గూడితే, పచ్చలపదకంబు భామ యిచ్చేనే ॥ ౪ ॥
వా. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ముఖారి - అటతాళము.

వన్నెలాఁడి నీమీఁదివలపు నిలుపలేనే, యెన్నరాని దయనేలవే మగువరో।
బొమ్మరమ్ముల నమ్ముఁజిమ్ము చన్నులముద్దు, గుమ్మనాఱొమ్ము గుమ్మవే మగువరో॥
అలరువిల్తుని కేళి వెలయింపవే నన్ను, కలికి విజయరాఘవుండనే॥

వా. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

పదము - సావేరి రాగము - దరువు

గద్దఱి చిలుకలు గద్దింపుచు నదరీని వద్దని పలుకవె ముద్దుగుమ్మ। యీప్రొద్దు నిద్దుర కంటికిరాదే॥

తుంటవింటి యొంటరి నావెంట నంటేని। కెమ్మోవిపంటి మొనకు నంటు సేయవే యోవాలుఁగంటి నీజంటఁబాసి యొంటినుండనే॥

ప్రతిలేనిచిలుకపలుకులు పలుకవె నాతోను, రతిరాజసముండనైనట్టి రఘునాథతనయుండనే॥

కంజాక్షి చూడవె కరుణించి నెనరుతోఁ, దంజపురమేలేటి దానశూరుండనే॥

బంగారు గిన్నెలనంటి బటువైన పాలిండ్లు పొంగుచుఁ బాలింపవే పొలఁతి విజయరాఘవుఁడనే॥

హారువుగ నన్నేలు మలుకలేల నేసేవు మరునికేళి ననుంగూడవే మగువ నీదాసుండనే॥

వా. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

కవి. చానరో నీదుచక్కఁదనం బెల్ల వీనులవిందుగా వినుచుఁ జొక్కితినే।
తేనెలుగులుకునీ తేటైనకెమ్మోవి, పానకము దయసేయవే బాగు మీఱంగను.

వా. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు. నాయందు చదివే పద్యం.

సీ. పలుమాఱు పిలిచినా పలుకక యున్నావు పంతమీవేళనా పద్మగంధి
యెంత నేవేఁడినా యెలమితోఁ జూడవు సరస మీవేళనా సన్నుతాంగి
చేరి నే మ్రొక్కినా చేరఁదీయ వదేమి నవ్వు లీవేళనా పువ్వుఁబోఁడి
కదియ నేవచ్చినా కౌఁగిలింప విదేమి యలుక లీవేళనా జలదవేణి
తగుణి నీదాసుఁడనుచును దయను నన్ను, సేవసేయించుకోరాదె చెలియనీవు
మరుఁడు దండెత్తె నామీఁద మగువ నీదు, చరణపద్మంబులకు నిదే శరణుశరణు.

వా. అని మనుజవల్లభుం డుల్లంబునఁ గలంక మల్లడిగొన వల్లకాంతభల్ల నిశితశర పరంపరల సైరింపలేక విరహం బాఁపలేక మెఱుంగుసూరెపుటంపు టోరఁ గుప్పెఁ జేరి దురవగాహమోహపారవశ్యంబున నుండుసమయంబున నాయంబుజాక్షులు తమలోఁ దాము సైఁగల సన్నలఁ జేయుచున్నారు.

సావేరి రాగము - అట - దరువు.

ఎలనాఁగచూచి తెయీావిభు మోహంబు, వెలఁదిచూచితి నెంతవింతా యెనమ్మ॥
నలినాక్షి వింటివా నాథునిపలుకులు, అలివేణి వింటినమ్మా అందంబుగానె॥౨॥
అందచందంబుల నాటపాటలచేత, సింధుముఖి మనకన్న హెచ్చటనమ్మ ॥ 3 ॥
ఇంతులపొందుదా నెఱుఁగనిచందాన, నెంతయుఁజిత్తమా కాంతపై నుంచె॥ ౪ ॥
వలచేవారు లేరో వనితలపైని, వెలఁదియిటువంటితమివింటిమా యెందైన ॥ ౫ ॥

వా. ఆసమయంబున మన్నారుదాసధరాపురందరుని చెంగటికిఁ జక్రధరచర్యు లగు శతక్రతుశ్రీనివాసతాతయాచార్యవర్యులు విజయించి రంట యెటువలెను.

ద. మురువైనచొకట్లు ముత్యాలకుళ్లాయి, సరిలేనిరతనాలజంటయుఱచట్ట ।
హారువొందు వాజపేయచ్ఛత్రములనీడఁ, దిరుమల శ్రీనివాసదేశికులు వచ్చిరి.

వా. ఈచందంబున వచ్చిన యాచార్యులు తమకు వందనం బాచరించిన యాచం దనగంధులం జూచి యేమని యానతిచ్చేరు.

ఆచార్యులు చదివే పద్యం.

సీ. ఎప్పుడు వచ్చినా యెదురుగాఁగ నె వచ్చి పాదముల్ సేవించి భక్తిమీఱఁ
గైదండ యొసఁగుచు గద్దియపై నుంచి మమ్ముఁ బూజించును నెమ్మిమీఱఁ
నేము దగ్గఱ రాఁగ నెంతయుఁ బ్రేమచే నెదురుగా రానట్టి హృదయమేమి
చెంతఁ గూర్చుండిన సంతోష మమరంగఁ బలుకకయున్నట్టి భావమేమి
మన్ననారుకటాక్షంపు మహిమవలన, మనకసాధ్యంబు లెవ్వియుమహినిగలవె
మనసులోపల నున్నట్టిమతి మదేమి, తెలియఁగాఁ బల్కరమ్మ యో చెలువలార

వా. అని యానతిచ్చిన శ్రీనివాస తాతయాచార్యులతో నామేచకకచ లేమను చున్నారు.

ముఖారి - ఆది - దరువు.

ఏ కాంతయో కాని యే కాంత మొకటి, యీాకాంతునకుఁ దెల్పెనిందఱుఁజూడ.

వా. అనిన విని దరహాసవదనుండై గురురాయపట్టభద్రుండు వితతినయుండగు తనతినయుని మీను మస్తరింపుచుఁ గుస్తరించిన నాయస్తోకప్రభావుం డగు విజయరాఘవసార్వభౌముండు శుభకరం బైనగురుకరవిమర్శనంబునఁ గలంక దీరి తెలివిఁ జెంది మందమందముగ డెందంబున నానందంబు గందళింప నాతిరుమలవంశనందనునికి నందనం బాచరించి యేమియు మందలించ లేక యున్నచందంబుఁ జూచి ధీచాతురి మెఱయ నాచార్యులేమనుచున్నారు.

వా. ఆచార్యులు చదివే ద్విపద.

మన్నారుదాస నీమనము నేఁ గంటి, విన్నఁదనం బింక విడువుము నీవు
కలికిపై వలచిన కారణం బేమి, తెలిపెద విను తేటతెల్లమిగాను
ద్వాపరయుగమున వచ్చిచంద్రుండు, గోపాలుచెంతకుఁ గుతుకంబు మీఱ
రవిశశినేత్ర శ్రీరమణీకళత్ర, వివరింతు వినుము నావిన్నపం బొకటి
తరణికుమారియై తగు కళిందజను, బరిణయంబైన యప్పగిదిని నాదు
చిన్నికొమార్తను చేకొని రెండు, కన్నులు సరిగాన కనుఁగొనవయ్య
అన విని గోపాలుఁ డాచంద్రుఁ జూచి, నెనరున నిట్లనె నీదుచెల్లెలిని
వేడుకతో మేము పెండ్లాడ మేన, గోడలయ్యెను నీదుకూఁతురు మాకుఁ
గలియుగంబున యశోగరిమచే ధరణిఁ, బొలుపొంద రఘునాథభూనాథమణికి
విజయరాఘవుఁడన విఖ్యాతిగాంచి, ప్రజలెల్లఁగొనియాడఁ బ్రభవింతునపుడు
తనరెడు దక్షిణద్వారకాస్థలిని, జనియింపుదువు రాజచంద్రుండ వనఁగ
నపుడు నీకన్నియ నమరఁ బెండ్లాడి, యపరిమితశ్రీల నలరింతు ననియెఁ
గావున విజయరాఘవ వన్నె నీవె, భావింపగాను గోపాలదేవుఁడవు
చంద్రుండె యారాజచంద్రుండుగాన,సాంద్రమోదమున నాజననాథసుతను
అతివలమేల్బంగి యనఁదగు కాంతి, మతిఁ బెండ్లి సేసెద మనుజేంద్రనీకు
సరగున నారాజచంద్రునకేము, నిరుపమంబుగఁ దెల్పి నీగుణావళులు
తనయపెండ్లికి ముహూర్తమునిశ్చయించి, మనసురంజిలనిదె మరలివచ్చెదము.

వా.అని పలికి యయ్యాచార్యవర్యుండు విజయరాఘవమహీకాంతుని యంతరంగంబునకు సంతసం బొనరించి బంగారు టనముల రంగారు వింతవగపనుల దంతపు పల్లకి యెక్కి చెంతలను శ్రీవైష్ణవశ్రేణులుగొలువ నగ్గలం బగుహెగ్గాళెలు దిగ్గగనంబులు నిండ ముందుగా మ్రోయ సువర్ణదండరంజితంబు లగు వింజామరంబులు వీవ నిస్తంద్రచంద్రమండలరాజమానంబు లగువాజపేయచ్ఛత్ర శతంబులు వరుసగా నిరుగడల ధరింప సురభిఘృతధారాపూరితంబులైన దీపికానికరంబులు పరిచారకప్రకరంబులు కరంబులం బూని క్రందుకొని సందడిగ నడవ మాపాలవెలయు గోపాలుం డీమహామహుండే యని యాబాలగోపాలంబును వందదంద వందనంబులు సేయ నానందింపుచు సకలవైభవసాంద్రుం డగు రాజచంద్రునిహజాగంబునకు వచ్చునవసరంబున రాజచంద్రుండు నెదురుకొనవచ్చెనఁట యెటువలెను.

సారంగ రాగము-అటతాళము.

రాజాధిరాజులు రమణతోఁ గొల్వంగ, రాజచంద్రుఁడు వచ్చె రాజసర

వా. ఈరీతి నెదురుకొన్న యారాజచంద్రుండు వ్యాప్తాంతరంగుండై సాష్టాంగ దండప్రణామంబు గావించి యర్ఘ్యపాద్యాదుల బహూకరించి యంతఃపు రంబుఁ బ్రవేశింపఁ జేయించె నంట యెటువలెను - - - - - -

వా. తదనంతరంబు ముదం బంకురింపఁ జెలువుమీఱఁ గులకాంతలుఁ దాను బహువిధోపచారంబు లాచరించి కాంతిమతిచేత మ్రొక్కించిన నక్కన్యా రత్నంబును గాంచి యాచార్యు లేమనుచున్నారు.

ఆచార్యులు చదివెడి పద్యము.

క. విజయమునఁ గరుణచేతను, విజయుని రాఘవునిఁ బోలు వీరవరు న్నీ రజముఖి వివాహమయ్యెడు, సుజనులు గొనియాడునట్టి శుభములుగలుగున్

వా. అని దీవించిన యాదేవతావైభవుం డగునాచార్యవర్యునిఁ జూచి రాజచం ద్రుం డేమనుచున్నాఁడు.

రాజచంద్రుఁడు చదివేపద్యము.

క. దేవర యిటు విజయించిన, భావం బిది యేమి తెలియఁ బలుకఁగవలయున్ సేవకుఁడఁ గాన నిప్పుడె, కావించెదఁ గోరినట్టి కార్యము లెల్లన్.

వా. అనిపలికిన రాజచంద్రునితో నాచార్యు లే మనుచున్నారు.

ద - శంకరాభరణము-ఆదితాళము.

వినుము రాజచంద్ర మావిజయరాఘవుండునీ, తనయను బెండ్లాడఁ దలఁ చినాఁ డిపుడు ॥ ౧ ॥

ఈపెండ్లి చేకూర్ప నేము వచ్చితిమి, రేపు ముహూర్తమ్ము నీపుత్రినిమ్ము ॥ ౨ ॥

వా. అని పలికి యామన్నారుదాసుగుణము లే మని వర్ణింపుచున్నారు.

ఆచార్యులు చదివే ద్విపద. [డు

వినురాజయతఁడుమాప్రియశిష్యుఁడగుచుఁ, దనరును మన్నారుదాసాహ్వయుం

డిన చెవ్వయాహ్వయక్షితిగోప్తసప్త, ఘనుఁడచ్యుతక్ష్మాకాంతు పౌత్రుండు

రఘునాథమేదినీరమణుపుత్రుండు, మఘవసమానుండు మహితవైభవుఁడు

సాహిత్యభోజుండు సంగీతవేది, బాహువిక్రమశాలి భాసురశైలి

చాతుర్యధుర్యుండు సర్వార్థదర్శి, జాతివార్తలమేటి సద్గుణపేటి

స్వాశ్రితజనత్రాత సంపద్విధాత, విపులకీర్తివిహారి విమతవిదారి

తనరుషోడశమహాదానదీక్షితుఁడు, అనిశంబు లక్షవిప్రాన్నప్రదాత

మనసిజాకారుండు మానధనుండు, వినయాన్వితుఁడు కవిజనపోషకుండు

నీతికి మనురాజు నేర్పరి మిగుల, చాతలరాయుండు దాక్షిణ్యశాలి

[illegible] దరవ[illegible]. నాటకపరితోషి [illegible]

చూడఁ గల్గినవాఁడు చుట్టాలసురభి, యాడితప్పనివాఁడు నాశ్రితావనుఁడు
రసికుండు నెఱజాణ ప్రాబంధికుండు, నానపరియాత్నాహి యుచితజ్ఞుఁ డరయ
రామాయణాదిపురాణపారీణుఁ, డామోదసంధాయి యఖిలార్తిశాయి
శ్రీరాజగోపాలసేవాపరుండు, వీరాధివీరుండు విజయరాఘవుఁడు
అతని గుణంబుల నభినుతింపఁగను, జతురాస్యునకు నైన శక్యమే జగతి
అటువంటి మేటి నీయల్లుఁ డైనపుడె, యిటువంటి భాగ్యంబు నెవరికిఁగలదు.
వా. అని మఱియు నే మనుచున్నారు.

ద - మధ్యమావతి - జంపెతాళము.

ఈపూర్వవృత్తాంత మీవు దెలియుదువె, యోపార్థివచంద్ర యుచిత మీతలంపు ॥ ౧ ॥

కులమును శీలంబు గుణము రూపముఁ జూడ, కళావతిసుతునకు నీ కన్నియ కమరు ॥ ౨ ॥

ఏమాన తిచ్చినది యితవుగా మదినెంచి, ప్రేమ నీకూఁతురికిఁ బెం డ్లానగూర్పు ॥ 3 ॥
వా. అనిన విని రాజచంద్రుఁ డే మనుచున్నాఁడు.

దరువు - ఘంటారవము - ఆదితాళము.

సదివేలసతులతోఁ బరఁగినవాని, హృదయము నాతనయపైని నన యంగాఁ జేర్చునా.

ముఖారిరాగము - అటతాళము.

ఎలమి సవతులలోన నీచిన్నపడుచు, చెలువునిమననురా సేవచేయనేర్చునా.

కేదారరాగము - అటతాళము.

కలనైనమీమాట కాదన వశమె, తెలుపందగినవిధము తెలిపితిఁగాని.
వా. అనిన విని శ్రీనివాసతాతయాచార్యు లేమనుచున్నారు.

ఆచార్యులు చదివే పద్యము.

సీ. విజయరాఘవమహీవిభునిగుణంబులు వినుతింప నలవియే విభవతంప,
కామినులెందఱు గలిగిన సంతతి సమముగా నేలెడు స్వామి యతఁడు
పసిబిడ్డ యైనను భావంబు రంజిల్ల దిద్దుకోనేర్చిన ధీరుఁ డతఁడు
చనవిచ్చి వడపెనా శాశ్వతంబుగ నిల్పు నితరరాజులసాటి యెంచనేల
ప్రేమతో మత నేఁబూని పెండ్లిసేయ, సవతులందఱు నీపుత్రిసాటిరావ్వ
రింక నాలోచనలుమాని యిపుడుసుతను, విజయరాఘవునకునిమ్ము వేడ్క మీఱ.
వా. అనిన విని రఘునేతగుణసాంద్రుం డగు రాజచంద్రుం డాచార్యవర్యునితో

రాజచంద్రుండు చదివేద్విపద.

ఓనయ్య మీరిటు లానతీయంగ, నే నుత్తరం బీయ నెంతటివాఁడ
స్వామివారు తనకు సకలభాగ్యములు, వేమారు చేకూర్చు వేల్పుఁగాన
నాముద్దుపట్టిని నరపతు లెంచఁ, శ్రేయ మన్నరుదాసవిభునకు నిత్తుఁ
బొంతనంబులు చూచి పుత్రికామణికిఁ, గాంతిమతికిని లగ్నము నిశ్చయించి
పెరిమమీరఁగమీరె పెండ్లిపెద్దలయి,యిరవొందఁ బెండ్లిసేయింపఁగావలయు

వా.అని పల్కిన రాజచంద్రునితో నాచార్యశిఖామణి యేమనుచున్నాఁడు.

ఆచార్యులు చదివే పద్యము.

గీ. మన్ననారు రథోత్సవమహిమ జేసి, వేడ్కఁగావించి యెంతయు విభవమలర
వినుము నిశ్చయతాంబూల మొనరఁ జేయ, నీదునగరికి వత్తుము నిక్కముగను.

వా.అని యానతిచ్చిన యాచార్యచంద్రునకు రాజచంద్రుం డమూల్యంబు లగు
కనకాంబరమాల్యంబులు నవర్ఘ్యంబులగు మణిభూషణంబులు సారఘన
సారతాంబూలంబులు సమర్పించినఁ గైకొని యమ్మహామహుండు నిండువే
డుకతోడ సుముఖుండై సముఖంబునకు మరలి వచ్చి వన్నెమీఱ మన్నారు
దాసునితో నేమనుచున్నారు.

కేదారగౌళ - ఆదితాళము - ద.

ఫలియించె నీకోర్కి చెలువమన్ననికృప। నెలమిపురోహితుల నిటకు రప్పింపు.

వా.అనిన విని మనుజేశ్వరుండు శ్రీరాజగోపాలరథోత్సనంబు శేఖరించి యనంత
రంబు హితులైనపురోహితులరప్పింప నచ్చటికి వారువచ్చిరఁట యెటువలెను.

ద - రేవగుప్తి - ఆదితాళము.

పట్టుతుల్లాయలుపెట్టి పంచాంగములు చేతఁ। బట్టి పురోహితులు వచ్చిరావేళ.

వా. ఇవ్విధంబున వచ్చిన పురోహితులం జూచి యాచార్యు లేమనుచున్నారు.

ఆచార్యులమాట—రారయాపురోహితులార! మీరు యీనగిరికి నూరుతరాల
నుంచి తగువైనవారుగనుక ముహూర్తం గలవారు, అటుగనుక కనకాంబర
ముస్నా ముడుంగరాలతోట్టుకూడా నగరిమువైదువులచేత పండు పసపు బం
గారు టెంకాయలు పూలు వక్కలాకులు మొదలైనశోభనద్రవ్యాలు బట్టిం
చుకొని మేళతాళాలతో గూడా ఆరాజచంద్ర మహారాజగారినగరికి పోయి
వధూవరుల పేరింట సంతోషముగా పొంతనంబులు జూచి రేవుచంద్రతారా
బలాలు గలిగిన శుభదినంబు గనక రాత్రి యిరవై అయిదవఘడియను సింహ
లగ్నమందు వివాహముహూర్త మని తెలియంబలికి నిశ్చయతాంబూలం

వా. అనిన విని పురోహితులు కల్యాణఘటనప్రవీణులై సకలశోభనవైభవ ప్రచారంబు లాచరించి మగుడి వచ్చి యాచార్యపట్టభద్రునితో విన్నవింప నాచార్యు లేమని యానతిచ్చేరు.

ఆచార్యులమాట.—రారయా పురోహితులార మీరాక శుభాకరం బయ్యెగనక సంతోషమాయను. ముందర నాంద్యావాహనాది శుభాచారంబు లాచరింపరయా.

వా. అనిన విని హితులైన పురోహితులు ధీచాతుర్యంబు మెఱయ నాచార్యానుమతులై డెందంబున నానందంబు గందళింప నాందీదేవతావాహనంబు గావించి హృద్యతరవాద్యఘోషంబులు మేదురంబుగా నామేదినీవిభుని సాదరంబుగా వాటం బైన పెండ్లిపీటయందుంచి ఫలతాంబూలంబుల వడిగ నొడినింప నత్తఱి ముత్తైదువలు వచ్చిరంట యెటువలెను.

ద. అచ్యుత విజయరాఘవాధిపు పెండ్లికి, ముచ్చటలాడుచుముత్తైదువలువచ్చిరి.

వా. ఈసరణి వచ్చినసువాసినులు సేసలువెట్టికొట్నంబులువెట్టిరంటయెటువలెను.

ద. సువ్విమన్నారుదాససువ్విరమ్యహర్మ్యవాస, సువ్విరుచిరముఖవిలాససువ్విసువ్వి సువ్విచోళభూమిపాలసువ్విసుజనవినుతశీల, సువ్వియువతిపాంచాలసువ్విసువ్వి సువ్వి మన్మథాకార సువ్విసుకవిమందార, సువ్వి సార సుగుణహార సువ్వి సువ్వి.

వా. అంతట నంతఃపురకాంతలు మెచ్చుగా నచ్యుతవిజయరాఘవధరాపురందరునకు రంగుమీఱ మంగళస్నానంబు సేయింప నామహామహుండు వివాహసమయసముచితశృంగారంబు నుప్పొంగుచుం బూనె నంట యెటువలెను.

కవివచనము ద్విపద.

మన్నారుదాసుండు మగువ లందిచ్చు, సన్నజాజి విరుల సరములు చుట్టి
సరులైన రతనాల జంటచే మెఱయు, బురుసారుమాల్గట్టి పొంకంబు మీఱ
నొప్పైన సిగమీఁద హొయలు గన్పట్ట, గొప్పముత్తియములకుచ్చు గీలించె
మంజాడులను మించు మగఱాలచేత, రంజిల్లునట్టి తురాయి ధరించెఁ
జెలువైన చెక్కులఁజిగి దులకింపఁ, బొలుపొంద ముత్యాలచురువులు పూనె
నతులితలీలఁ గట్టాణిముత్తెములు, జతలు గూర్చిన పెద్దచౌకట్లు పెట్టి
గరిమఁ గెంపులదామకంబులకంట, సరములు గళమున సవరించె జెక్కు
బుసుసాహిజారుపైఁ బొలుచుముత్యాల; నెఱజంట యుఱచట్ట నీటుగాఁ దొడిగి
తులకించు సీరాజి దుప్పటి గట్టి, వలనొప్పు గజ్జాలవంకియుఁ దాల్చెఁ
గరమొప్పు నక్షత్రకంఠమాలికయు, సరిలేని జాతిపచ్చల చిల్కతాళి

బంచరత్నమ్ముల బాహుపురులును, మించుమహానికముల మొఱయుతాయెతులు తావులపచ్చలఁ దగుకడియములు, జీవరత్నంబుల చేసరంబులును [ములు వెలయువజ్రాల హంవీరతాయతులు, పొలుపొందఁ జాలుకు కెంపులయుంగర నెలకొను బిరుదు పెండెము మొదల్గాఁగఁ,గలుగుసొమ్ములు మేనఁ గైసేసెనపుడు.

వా. ఇవ్విధంబున సింగారించుక దేశికాగ్రణి యాశీర్వదించి యొసంగు బాసి కంబు వాసిగా ధరించి దిగంతరనిరంతరిత భేరీమృదంగపటహ పణవమురవఢ క్కాహుడుక్కాదివాద్యవిశేష ఘోషంబులు పుండరీకభవాండ భాండం బులునిండ నిశ్శ్రేణికాశ్రేణికల దేదీప్యమానంబు లగు దీపికావితానంబులును సాంద్రతరజ్యోతు లగుచంద్రజ్యోతులు బాణవిద్యలు రాణింప నొప్పుగల పూలచప్పరంబుక్రింద విజయరాఘవపట్టభద్రుండు భద్రగజంబు నెక్కి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ముఖారిరాగము - ఆదితాళము - దరువు.

గజరాజంబు నెక్కి ఘనవైభవంబుమీఱ,విజయరాఘవేంద్రుండువీథిలోవచ్చె.

వా. ఈరీతి ధారుణీపరిణీ యూరేఁగి వచ్చు సమయంబున రాజద్గుణసాంద్రుం డగురాజచంద్రుండు తనయనుంగుతనయ యైన కాంతిమతికిఁ బెండ్లికూఁ తురు సింగారంబు చేయించెనఁట యెటువలెను.

మంజరి. అంగనలా వేళ నలకాంతిమతికి, మంగళస్నానంబు మమతఁ జేయించి ఉవిదకుఁ బావట పహాయలుగాఁదీర్చి, కోమలికిని బెండ్లికొ ప్పమరించి బంగారుపూవులపావడమీఁద, రమణికిఁ గనకాంబరంబుఁ గట్టించి రామకు ముత్యాల ఆవికయుఁ దొడిగి, కాంత నెన్నుదుటిపైఁ గస్తూరి దిద్ది కలకంఠికన్నులఁగాటుక దీర్చి, పొలఁతిచెక్కున దృష్టిబొట్టును బెట్టి జవ్వని వీనుల జవ్వాదియుంచి, కొమ్మనెమ్మేనఁ గుంకుమగంద మలఁది సారిది పాపటబొట్టు సూర్యచంద్రులును,మురువులు బవిరెలుముత్యాలకుచ్చు కొప్పుబిళ్ల తురాయి గొప్పముక్కఱయుఁ, బంజాలకమ్మలు బన్నసరాలు కంటసరుల్ ముద్దుకంటె తాళియును, నొఱపైన కుతికంటు నుత్తరిగెలును దండలు తాయితుల్ తళుకుగాజులును, చేకట్లు కడియముల్ చేసరంబులును పంచరత్నంబుల బటువుంగరములు, గంటలమొలనూలు గొళసరములు మురుపైన యొడ్డాణమును పందియలును, నాదిగాఁగల్గిన యాభరణములు కాంతిమతికిని శృంగారించిరపుడు.

వా. ఈలాగున బాలఁగంటికి లోలవిలోచనలు కైసేసి కళ్యాణమండపం బైన కళ్యాణవేదికకుఁ దోడి తెచ్చిరఁట యెటువలెను.

ద. చెలులు గాంతలు గొల్వ పిన్నలు పెద్దలును శోభిల్ల గాఁ, గాంతిమతివచ్చెఁ గళ్యాణవేదికకు

వా. అత్తఱి నత్యాదరంబున ముత్యాలసేసలు చల్లుచు భాసురగుణసాంద్రుండగు రాజచంద్రుండు విజయరాఘవమహీంద్రు నెదురుకొ నెనంట యెటువలెను.

ద. ఎదురుసేసలు చల్లుచు నెలమి విజయరాఘవుని
ముదమునఁ దోడితెచ్చి ముదితలఁగూడ
పదయుఁడై యలరాజచంద్ర భూపాలుండు
ఉదిరి పెండ్లిపీఁటపై నుంచె వేడుకను.

వా. ఈవిధంబున నావధూవరుల భద్రప్రదం బగుకాంచనభద్రపీఠంబున నుంచినయనంతరంబ హితమతులైన పురోహితులు వివాహసంకల్పంబు నడపించిరఁట యెటువలెను.

సంకల్పము. శుభే శోభనే ముహూర్తే ఆద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్ధే శ్వేతవరాహకల్పే వైవస్వత మన్వంతరే కలియుగే ప్రథమపాదే జంబూద్వీపే భరతవర్షే భరతఖండే అస్మిన్ వర్తమానే వ్యవహారే చాంద్రమానే శుభకృన్నామ సంవత్సరే ఉత్తరాయణే వసంతర్తౌ చైత్రమాసే శుక్లపక్షే అద్యపంచమ్యాం శుభతిథౌ గురువాసర యుక్తాయాం శుభనక్షత్ర శుభయోగ శుభకరణ యుక్తాయాం అస్యాం శ్రీరఘునాథభూపాల కుమారస్య అచ్యుత విజయరాఘవ భూపాలస్య ఉద్వాహాఖ్యం కర్మకరిష్యమాణ తదాదౌ వృద్ధ్యర్థం శుద్ధ్యర్థమభ్యుదయార్థంచ మహాజనైస్సహ పుణ్యాహవాచనం కరిష్యే.

తదేవలగ్నం సుదినంతదేవ తారాబలం చంద్రబలం తదేవ
విద్యాబలం దైవబలం తదేవ లక్ష్మీపతే తేంఘ్రియుగం స్మరామి.
సుముహూర్తో స్త్వితి భవంతో బ్రువంతు సుముహూర్తమస్తు సుప్రతిష్ఠితమస్తు.

వా. అని యీవిధాన దేవతాహ్వాన నాంద్యగ్నిముఖ స్నాతకవ్రత పునః పుణ్యాహవాచన అంకురార్పణ కన్యావరణ మంగళాష్టక నవవస్త్రధారణ మంగసూత్రధారణ వివాహ ప్రధానహోమాది శుభకర్మంబు లాచరింపఁ జేయించుసమయంబునఁ బురోహితుల కొకరికొకరికి సంవాదంబు నడచెనఁట యెటువలెను.

పురోహితుల మాటలు.

కొండుభట్లమాట— అవునోయి యల్లుసోమయాజులు నూగుతరాలనుంచి యీయింటికి తగులైన పురోహితుండనే నుండంగా నీ వెవ్వండి కొడుకవు నా స్వాతంత్ర్యం కొంగుముడిగాక తీసుకపొయ్యేటట్టుగా. ౧

యల్లుసోమయాజులమాట— యేమోయి కొండుభట్లు మాతాతను చవ్వప్పనాయనివారు పాంకెన పంథావన కట్టడ నేశివుండంగా నీ వెవ్వండవు అపహరించుకపొయ్యేటట్టుగా మాయన్న కొడుకవా. ౨

వోభళభట్లమాట — అవురా వరసంభట్టిగా నగరింటి సహస్రనామపూజకు సువర్ణాపుష్పాలు గలవే అవల్లా అపహరించి బదులుగా ములాముచేసిన పూలు తెచ్చి వేస్తివే యిది నగరివారు వింటే అట్లాగే శేయించరా యిది యెంత లేదని కనిపించుకాకవుంటే నీవాడనా మరి. ౩

నరసంభట్లమాట—వోరి వోభళభట్టిగా నగరింటి దానధర్మాలల్లా తవాప్యర్థం మమాప్యర్థం అంచున్ను యిరుజీవి యెరుంగకుండా అంతా అంటించుకొని కాదనిపించుక పోయినవార్ని వినవా వెనకటికి, నీవైనా బుద్ధికలిగి వుండరా. ౪

మధ్యస్థం మరొక పురోహితుని మాట—వోయి వుండరోయి యిషుబడి అషుబడి యిటువంటిమాటలు నగరబడెనాయనా అందరికి బహుశ్రేయన్ను వచ్చీనే। నగర వచ్చిన ఆదాయమల్లా సరిగా పంచుక తీసుకుందామోయి మనలో మనమేనా కొట్లాట। యింతట చాలించరోయి ౫.

వా.ఆసమయంబున ముత్తైదువలు జాత్యనుగుణముగా మాట లాడిరట యెటువలెను.

రంగావోఝుల తిమ్మక్కమాట—యేమో ప్రోలుభట్ల యల్లమ్మ నగరింటి పెండ్లి నాడయినా వొకవక్కబ్రద్ద వేసుకొని నమలరా దమవో ౧.

యల్లమ్మమాట—అవునషే రంగావోఝులతిమ్మక్క, నాకు వక్కబ్రద్దా వొకటి కొదవా చాలుచాలు నిన్నమావారు సుక్కారారం సంతలో పిండికూరకం చున్ను గానుగబిండి దెచ్చిరి పెండ్లివందిట్లో నోరు మెదలించవలెనంచున్ను యింత దెచ్చుక తించునా నింతే ౨.

తిమ్మక్కమాట—ఓ పొరుగింటి తిమ్మావధానిపెండ్లాం వీరమ్మ పాటలు బాడు చున్నది. అంటుకొని నీవున్ను పాడ్రాదమవో ౩.

యల్లమ్మమాట—యిదేందో నీవు నాగవసానివై పెద్దతనం చేసుక వుండేదాన వున్ను కడమవారు పాటలు బాడే వారున్నా ౪.

తిమ్మక్కమాట—వోకమ్మా మాయింటి ఆయన యెందుకో యెమషో యేవేశా రమ్మంచున్నారు. నాకు పాటలు బాడేటందుకున్ను ప్రొద్దు వున్న దషే, మాపుట్నింటిలో వుండేప్పుడు కొండవీటి సర్వముచేత పదినుడుగులు నేర్చుకొంటి పాడుదునో అంటే శిగ్గవుచున్నది, యిక్కడంతా ముగవారే వున్నారు. నీవు ధవళమెత్తు నేనుంగూడా పాడేగాని ౫.

వా.అనిన విని ధవళంబు పాడిరట యెటువలెను.

ధవళం—జయజయ తంజపురవాసా, జయజయ మంజుళహాస

జయజయ మదనవిలాస, జయజయ మన్నారుదాస। ౧।

జయజయ సుజనవిధేయ, జయజయ సమరగాంగేయ

జయజయ దానరాధేయ, జయజయ దక్షిణరాయ ॥ ౨ ॥
జయజయ రఘునాథసంభవ, జయజయ విక్రమభార్గవ
జయజయ విజయవైభవ, జయజయ విజయరాఘవ ॥ ౩ ॥

వా. తదనంతరంబ శోభనంబులు పాడిరంట యెట్లనవలెను.

శోభనము—చోళాధినాథునకు శుభకీర్తి సనాథునకు
బాలార్క తేజునకు భామామనోజునకు ॥ ౧ ॥
కనకాచలధీరునకు కవిజనమందారునకు
మనసిజవిలాసునకు మన్నారుదాసునకు ॥ ౨ ॥
భుజవిక్రమసాంద్రునకు భోగదేవేంద్రునకు
విజయబలోపేంద్రునకు విజయరాఘవేంద్రునకు ॥ ౩ ॥

వా. ఇవ్విధంబున నవ్వధూవరులకు గురుగౌరవంబు మెఱయు కులగురుండును, వాచాలకులైన యాచార్యపురుషులును బ్రాప్తైశ్వర్యులైన యాప్తజనులును దంత్రవిధాననిపుణులైన మంత్రిప్రవీణులును బూర్వసంబంధులైన సర్వబంధువులును ననన్యసామాన్యులైన మన్నారాజన్యులును అసమాన శూరులైన హాసమువారును నత్యామోదంబున ముత్యాలసేస లిడ నద్వంద్వులైన విద్వజ్జనులును, జాతురిమీఱ హేతువాదంబులు సేయ ననీయకవనభరులైన కవివర్యులు హృద్యానవద్యతరగద్యపద్యంబులు ప్రసంగింప గాయకనగాయనీజనులు వీనులవిందుగా గానంపుసోన గురియింప నటచేటవీతమర్ద విదూషకవందిమాగధ వైతాళికబృందంబు లందంబుగా నభినందింప రంగారు సంగీతమేళంబు సేయ దుందుభిధ్వనులచేఁ బ్రతిధ్వనులు మెఱయ సువాసినీజను లాశీర్వదించి యభిరతిచేత నారతు లిచ్చుసమయంబున హితులైన పురోహితులు వివాహశేషహోమంబులు శేఖరించువేళఁ గులక్రమాగత శుభాచారానుకూలంబుగా బాలునకు లీలఁగా బాలలు జోలలు వాడిరంట యెట్లనవలెను.

జోజోజో రాజగోపాల, జోజోజో జితశిశుపాల, జోజోజో గురుశిశుపాల జోజోజో ....మాపాల ॥ ౧ ॥

జోజోజో బాణాసురారి, జోజోజో చాణూరవైరి, జోజోజో వేణుగానాసుకారి, జోజోజో శోణపద్మావిహారి ॥ ౨ ॥

జోజోజో గోపికాజార, జోజోజో నవనీతచోర, జోజోజో జగదాధార, జోజోజో నందకుమార ॥ ౩ ॥

జోజోజో రమణీయశీల, జోజోజో సత్యభామావిలోల, జోజోజో యమునాకూలలీల, జోజోజో [illegible] ॥ ౪ ॥

జోజోజో మహితానుభావ, జోజోజో యతులప్రభావ, జోజోజో సత్త్వ గుణస్వభావ, జోజోజో మన్నారుదేవ ॥ ౫ ॥

వా. తదనంతరంబ ముదం బంకురింప నామదనమోహనాకారుండగు మన్నారుదాసధీరుండు, ఆనగర దొరలతో విందారగింప గారవంబున నారాజచంద్రమహీంద్రుండు చోళభూతలనేత యైనజామాతకుఁ దనయునుంగుఁగూఁతునకు నిస్తులనస్తువాహనాభరణంబు లరణంబుగా నిచ్చెనఁట యెటువలెను.

కవివచనము.

సీ. రాజచంద్రవిభుండు రతనాలకడియముల్ కదునించు ముత్తేల కంటసరులు
ఘనమైనచౌకట్లు కంఠమాలికయును వెలయెచ్చు చుఱుకుకెంపులతురాయి
పలకవజ్రంబుల బాగైనపదకంబు చెలువైన పచ్చలచిలుకతాళి
పగడంపు పిడివంకి బలవైరివజ్రము న్వేరు గల్గినయట్టి పిడికత్తి
ప్రబలు నైరావతము మించు భద్రకరులు, నఖిలలక్షణయుతజవనాశ్వములును
హేమగిరి నైనఁ దృణముగా నిచ్చునట్టి, యల్లునకునిచ్చె నప్పుడు హర్షమునను.

సీ. వెలలేని తొడవులు వింత లౌ కోకలు అవికలు పానస్త్రీంగుమీఱు
రతనాలమంచముల్ రాణించు పఱుపులు చెలువైన యొరగులు తలగడలును
బాగుమీఱినయట్టి బంగారుబొమ్మలు పంచవన్నెచిలుకపంజరములు
కస్తూరివిణెలు గందంపుమ్రాఁకులు జవ్వాజిపిల్లులు జాలివీఁటఁ
జెలుల దాదుల మఱియుదాసీజనంబుఁ,బరఁగఁగా నిచ్చెఁదనముద్దుపట్టికపుడు
ఘనతచేఁ బదిలక్షలగ్రామములును, బసపునకు.... నెంతయుఁ బ్రాభవమున.

వా. ఆరీతి నారాజచంద్రక్షితిపతి ప్రతిలేని శతక్రతు శ్రీనివాసతాతయాచార్యులవారి నపారధనంబుల బహూకరించి భావంబు చెలంగ విద్వత్సంభావనలు సేయుసమయంబున నగ్రసంభావనకు విద్వత్కవులకుఁ బరస్పర సంవాదంబు నడచెనఁట యెటువలెను.

మల్లుభట్లమాట-యేమిరా కృష్ణంభట్టిగ, అగ్రస్థానానికి నే యోగ్యుండనై వుండంగా నాముందర యెషువలె గూర్చుందువురా వజ్రకుంఠవు. ౧

కృష్ణంభట్లమాట-అదేమిరా మల్లుభట్టిగ కామదేవుండు వచ్చినప్పుడు "సంఖ్యే సంఖ్యే శంఖభంగప్రసంగః" అనిపించి సంకులు పెంకులు జేశినవాండను నేనుండంగా నీకు అగ్రసంభావన వలదా మరి. ౨

పల్లకిచెరి యల్లంభట్లమాట-అదేమిరా తిప్పాభట్టిగా మరస్తివా నేరెల్లయల్లావధానిని వర్ణక్రమములో తప్పుబట్టి ప్రాతిశాఖ్యలక్షణం తప్పెనని చెంప గొట్టితిమే। అటువంటి యోగ్యుండు నీదృష్టికి చాలకపోయెనా। యిదిగోరా

అగ్రసంభావనకు పాత్రము। యిదిగో ముడివేస్తిరా యొసండినైనా యెత్తుమను చూతాముగాని. 3

తిప్పాభట్లమాట — వారి పల్లకిచెరి యెల్లంభట్టిగ పెదనాయనవారి సముఖాన మీమాంసయందు ప్రసంగం వచ్చినప్పుడు అయూధికరణానకు పూర్వపక్ష సిద్ధాంతాలు యెరుంగలేక పోతివే ప్రపంచమిథ్యాత్వం ఖండించినపుడు యీనో రెండు బోయరా యిప్పు డేమాయ శబ్దతర్కమీమాంసాయందు ప్రసంగం శేయుదామురా నీగుట్టు బయలు శేశేను. ౪

వా. అని సంవాదము చేయువిద్వత్కవిరాజులకుఁ జోళ్లు సరిపెణలుఁ గుంచె కాళాంజులు డవిణములహారులు మొదలైన బహుమానములు చేసి యథోచితంబుగాఁ బ్రధానమంత్రిదళకర్తల ననువర్తించిన యనంతరంబ తనముద్దుపట్టి కేమని బుద్ధులు దెలుపుచున్నాఁడు.

రాజచంద్రుఁడు చదివే పద్యాలు.

క. అక్కా దగ్గఱ రమ్మని, యక్కునఁ జేర్చుకొని చాల హర్షము మదిలో
నెక్కొనఁగ శిరసు మూర్కొని, చక్కని తనపట్టిఁ జూచి జనకుం డనియెన్.

సీ. ప్రేమతో నినుఁ బిల్చి ప్రియుఁ డాసంగక నీవె వివరించి మున్నుగా వేఁడకమ్మ
బహుమానముగఁ బిల్చి పతి నీకొసంగినఁ గొంచె మంచును నీవె కొసరకమ్మ
నెనరుతో రమణుండు నినుఁ బిల్వఁ బంపిన నేయెడలను జాగు సేయకమ్మ
ప్రాణవల్లభుఁడు ని న్రావింపకయ మున్న బలిమిదగ్గఱఁ బోయి నిలువుమమ్మ
భర్తలాలించె నని హెచ్చి పలుకకమ్మ, మగనిమాటలకును మాఱుమలయకమ్మ
ప్రాణనాయకు మతము చేపట్టవమ్మ, విభుఁడు దైవంబటంచు భావింపవమ్మ.

వా. అని యీవిధాన బోధించి ధన్యతరయైన కన్యకామణి నాచార్యశిఖామణి చే నొప్పగించెనఁట యెటువలెను.

ద. బిలాహరి. ఆచార్య నిను నమ్మి యాత్మజ నిచ్చితి,
నీచిన్నపడుచు గోల యేమియుఁ దెలియదు ॥ ౧ ॥
వేమాఱునీతోడ విన్నవించెదనయ్య,
ప్రేమతో నేలుమని ప్రియతనయునికిఁ దెలుపు ॥ ౨ ॥
ఏవుమీఱంగ నవతు లిందఱిలోన,
నావట్టిఁ జేపట్టి నడవు మనవయ్య ॥ 3 ॥
బహుతపంబులు సేసి భామనుగంటిని,
మహిమతో నేలు మని మన్నారుదాసునకుఁ దెల్పు ॥ ౪ ॥

వా. ఆతీరున నాతంజావురాధినాథునిచేఁ దనకూఁతురి నప్పగించె నఁట యెటు

ముఖారిరాగము - ఆది - దరువు.

విజయరాఘవేంద్రా నావిన్నపమువినవయ్యా, ప్రజలెంచనేఁ జేయుభాగ్యంబుకతన॥ అల్లుండవైతి వీవందఱుఁ గొనియాడ, నెల్లరాజులలోన నే ధన్యుండనైతి ॥ ౨ ॥ ముసుత నేసాఁకినమందెమేలౌమునఁ, గమలాక్షి చెల్లుబడిగా నుండు నెపుడు ॥ ౩ ॥ నేర్పునేరములెల్లనీ వెసైరింపుచు, నోర్పుతో నేలుకోవోయయ్య మాసుతను ॥ ౪ ॥

వా. అని తేజంబు మీఱ రాజచంద్రమహారాజు హెచ్చుగా నచ్యుతవిజయరాఘవసార్వభౌముని నుచితంబుగా నుపచరించి యావధూవరుల భావంబు రంజిల్ల రక్తాబ్జనాయికారాజగోపాలకుల సేవింపఁజేయించి తంజాపురప్రవేశంబు చేయింప నాకాంతిమతీవిజయరాఘవేంద్రులు జోడుగూడి నటించిరఁట యెటువలెను.

కళ్యాణి—ఆది - ద.

కాంతిమతినిం జోడుగూడి ఘనుండు విజయరాఘవుండు, సంతసంబున నటియించె సభవారుపొగడ.

వా. తదనంతరంబ ముదం బంకురింప నెంతయు సంతసంబునఁ గాంతిమతి తన చాతుర్యంబు పొదలఁ బద కేళిక వినుపించెనఁట యెటువలెను.

ఘంటారవము - విజయభూషణము.

వలపునిలుపలేరా చెలువమన్నారుదాసధీర, అలరువిల్తునిబారి సైరింప॥గ॥పల్లవి. ఏలుకోరా మ్రొక్కేరా, చాలదయదానరా, సామి విజయరాఘవ ॥ ౨ ॥ దక్కితి నిపుడు నీకుఁ దమి దాఁపనేలరా, పుక్కిటి విడెమిచ్చి బుజ్జగింపుచు నన్ను, అక్కునఁ గదియించి యాదరింపుచుఁ బ్రేమఁ। జక్కని మన్నరుదాస ....నీవేళ ॥ ౩ ॥ ఏలుకోరా.

కవివచనము.

సీ. భాసిల్లు రాజగోపాలవిలాసంబునందు సువర్ణసింహాసనమున
నాకాంతిమతి మొదలైన ప్రియాంగనల్ గోరి యిర్వంకలఁ గొలువుసేయఁ
బొలుపొందఁ గొలువుండి పుత్రులు పౌత్రులు తామరతంపరై దండఁదనర
నలశ్రీనివాసతాతాచార్యవర్యుండు సరసప్రసంగముల్ సారె సేయ
సకలతారావృతుం డైనచంద్రుఁ డనఁగ, విశదనిజకీర్తిచంద్రికల్ దిశలవెలయ
విజయరాఘవమేదినీవిభువరుండు, చెలఁగుచున్నాఁడు శోభనశ్రీలు వెలయ.

భరతవాక్యము.

అని యివ్విధంబున రాజగోపాలకరుణాకటాక్షవీక్షణానుక్షణప్రవర్ధమాన సారసారస్వతధురీణయు విచిత్రతరపత్త్రికాళికలిఖిత వాచికార్థావగాహనప్రవీణయుఁ దత్ప్రతిపత్త్రికాళికస్వహస్తలేఖనప్రశస్తకీర్తియు శృంగారరసతరంగితపద

కవిత్వమహనీయమతిస్ఫూర్తియు, నతులితాష్టభాషాకవితాసర్వంకష మనీషావిశేషశారదయును రాజనీతివిద్యావిశారదయును విజయరాఘవమహీపాల విరచిత కనకాభిషేకయు విద్వత్కవిజనస్తవనీయవివేకయు మన్నారుదాసవిలాసోషాపరిణయమహాప్రబంధనిబంధనకృతలక్షణయు, మహనీయరామాయణభాగవతభారతకథాసంగ్రహణవిచక్షణయు, పసపులేటి వేంకటాద్రిబహుజన్మతపఃఫలంబును మంగమాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫలంబును రంగద్గుణకదంబయు నగు రంగాజమ్మ రచియించిన మన్నారుదాసవిలాసంబను మహానాటకరాజంబునకుఁ గథానాయకుండును, దనప్రాణనాయకుండు నైన యచ్యుతవిజయరాఘవనాయకుహేమాబ్జనాయికారాజగోపాల! - - - - సమృద్ధియు నైశ్వర్యాభివృద్ధియు సర్వశాత్రవనివృత్తియు సకలసామ్రాజ్యప్రాప్తియుఁ గలుగ లాలించి పాలింపు.

సంపూర్ణము.
